

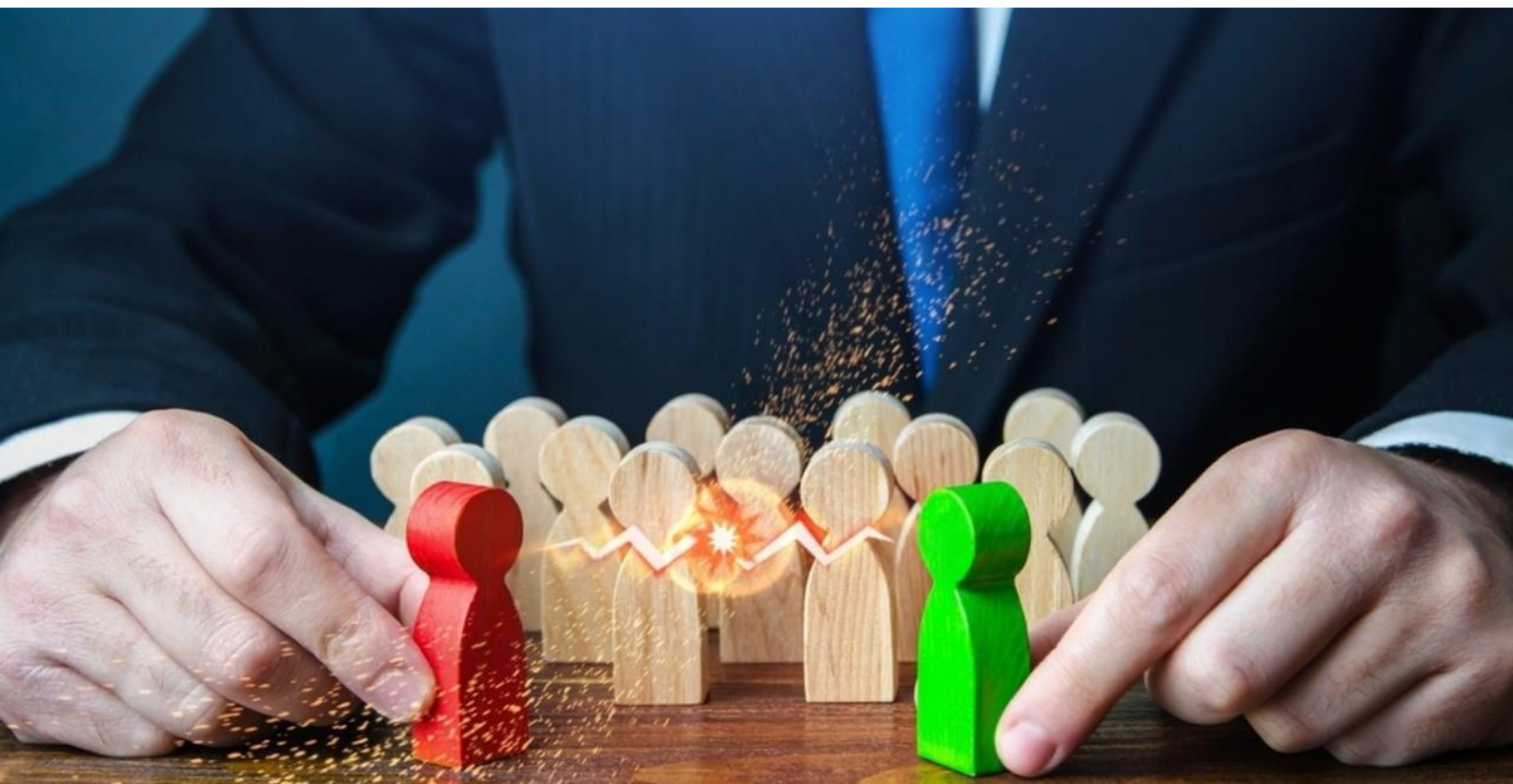
SZÁZADVÉG

VÁLTOZÓ POLITIKAI TÖRÉSVONALAK

VI. MÉLYKUTATÁS ELEMZÉSE: ÖSSZEFOGLALÓ
DOKUMENTUM

2026.

DOI: 10.65295/dissz-poltoresvonal.2026

TARTALOMJEGYZÉK

1. Bevezető.....	2
2. Törésvonalak a szakirodalomban	3
3. Empirikus kutatási eredmények.....	8
3.1. Fókuszcsoportos interjú.....	8
3.2. Kérdőíves felmérés	12
4. Szakpolitikai következtetések	33
5. Kutatási módszertan bemutatása	36
6. A kutatás során felhasznált források és irodalom.....	37

1. BEVEZETŐ

Számos kutatás bizonyította korábban, hogy a rendszerváltás után kialakult hagyományos politikai törésvonalak, így a baloldali-jobboldali, liberális-konzervatív megosztottság önmagában már nem képes leírni a magyar társadalom konfliktuszónáit. Az elmúlt évtizedek globális folyamatai következtében olyan új törésvonalak váltak identitásformáló erővé, mint a globalizációhoz fűződő viszony, a szuverenista-föderalista szembenállás. A kutatás célja feltárni, hogyan rendeződnek át a politikai eszmék, gondolatmenetek mentén a társadalmi és értékalapú megosztottságok, és milyen új választói törésvonalak rajzolódnak ki. Kutatásunkban megvizsgáltuk, hogy a magyar társadalomban hogyan jelennek meg az új törésvonalak. Elemezzük, a törésvonalak kialakulásában mekkora szerepe van az egyes szociodemográfiai tényezőknek.

- + Hogyan viszonyulnak az emberek a globalizációhoz?
- + Mennyire homogének az egyes politikai táborok identitásalakzatai?
- + Mekkora hatást gyakorolnak a különböző demográfiai tényezők (nem, életkor, lakóhely, iskolázottság) az értékválasztásokra?
- + Leírható-e a magyar társadalomnak politikai identitása olyan dichotómiákban, mint nemzeti-kozmpolita, szuverenista-föderalista?
- + Hogyan változtak a különböző törésvonalak hatásai az elmúlt időszakban?
- + Azonosíthatóak-e bizonyos trendszerű folyamatok, és ha igen, mely társadalmi csoportokon belül?

Az alábbi összefoglaló dokumentumban egy rövid szakirodalmi áttekintő fejezet után a különböző módszertanokkal gyűjtött adatok mentén, illetve tematikusan mutatjuk be a legfontosabb és a közérdeklődésre leginkább számot tartó eredményeket.

Legfontosabb témák:

- + Strukturális törésvonalak
- + Intézményi attitűdök
- + Identitáspolitikai attitűdök
- + Gazdasági és környezeti attitűdök

Az összefoglaló dokumentumot a kutatási eredményekre építő szakpolitikai következtetések kivonata zárja.

2. TÖRÉSVONALAK A SZAKIRODALOMBAN

A politikai törésvonal (*cleavage*) fogalma a modern politikai szociológia és összehasonlító politikatudomány egyik legmeghatározóbb elemző kerete, amely képessé teszi a kutatókat a társadalmi konfliktusok és a pártrendszerek közötti oksági kapcsolat feltárására. Lipset és Rokkan¹ klasszikus definíciója szerint a valódi politikai törésvonal nem egyszerűen egy társadalmi különbséget jelent, hanem egy olyan összetett struktúrát, amely három egymást feltételező elemet foglal magában: egy társadalmi strukturális alapot, egy normatív–ideológiai dimenziót és egy politikai–szervezeti megjelenési formát.

A társadalmi strukturális alap olyan objektív, empirikusan mérhető társadalmi különbségekre utal, amelyek tartós csoportképző potenciállal rendelkeznek. Ilyen alap lehet az osztályhelyzet, a felekezeti hovatartozás, az etnikai identitás vagy a földrajzi (centrum–periféria) elhelyezkedés. A második elem, a normatív–ideológiai dimenzió azt jelenti, hogy ezek a strukturális különbségek értelmezési keretbe ágyazódnak: az érintett csoportok közös értékrendet, politikai hitvallást és kollektív identitást alakítanak ki, amely segít nekik önmaguk meghatározásában és a politikai ellenféllel szembeni elhatárolódásban. Végül a politikai–szervezeti elem biztosítja a konfliktus intézményesülését. Ez azt jelenti, hogy a társadalmi ellentét megjelenik a pártok, szakszervezetek, egyházak vagy civil mozgalmak versengő struktúrájában.

A szerzők megfigyelése szerint az 1960-as évek nyugat-európai pártrendszerei meglepő stabilitást mutattak, és lényegében azokat a konfliktusokat reprezentálták, amelyek az 1920-as évek választójogi kiterjesztésekor rögzültek. Rokkan elméletében a törésvonalak nem spontán módon alakultak ki, hanem úgynevezett kritikus választópontokhoz, azaz nagy történelmi fordulópontokhoz kötődtek.² Ilyen volt a reformáció és az ellenreformáció küzdelme, a francia forradalom utáni szekularizáció, majd az ipari forradalom tőke–munka ellentéte. Ezek a sorsfordító események olyan politikai választásokat kényszerítettek ki, amelyek évtizedekre meghatározták a társadalmi csoportok pártpreferenciáit. Ezen struktúrák tartósságát a szakirodalom útfüggő folyamatként értelmezi, ahol a korai politikai döntések és intézményi berendezkedések hosszú évtizedekre kijelölték a politikai versengés irányait.³

A fogalom elméleti finomítása során Bartolini és Mair rámutattak, hogy a törésvonalak stabilitása nem magától értetődő, hanem a szervezeti horgonyzás (*anchoring*) folyamatos munkájának eredménye.⁴ A pártok és a hozzájuk kapcsolódó szubkultúrák – például munkások, katolikus egyletek, sportegyesületek – olyan zárt hálózatot hoztak létre,

¹ Rokkan 2009.

² Rokkan 2009.

³ Pierson 2000.

⁴ Stefano Bartolini – Mair 2007.

amely képes volt generációkon keresztül átörökíteni a politikai lojalitást. Sartori szintén hangsúlyozta, hogy a pártrendszerek struktúráját nemcsak a társadalmi tagozódás, hanem a pártok közötti ideológiai távolság és a versengés mechanizmusa is alakítja.⁵

Az 1970-es és 1980-as évektől kezdődően azonban a hagyományos törésvonalak dominanciája megkérdőjeleződött. A posztindusztriális átmenet, az iskolázottság növekedése és a jóléti állam kiterjedése fellazította a régi osztály- és vallási kötelékeket. Ronald Inglehart a „csendes forradalom” elméletével rámutatott, hogy a strukturális változások nem feltétlenül a törésvonalak megszűnéséhez, hanem újak kialakulásához vezetnek.⁶ A materialista és posztmaterialista értékek közötti feszültség egy új generációs és kulturális választóvonalat eredményezett. Ezt fejlesztette tovább Kitschelt (1994), aki a gazdasági (bal–jobb) dimenzió mellé egy libertárius–autoriter tengelyt illesztett, megmagyarázva ezzel a zöld pártok és a radikális jobboldal egyidejű megjelenését.

A 21. századi kutatások egyik legfontosabb iránya a globalizáció hatásainak vizsgálata. Kriesi és munkatársai (2006; 2008) érvelése szerint a nemzetállami határok felnyílása egy új, alapvető törésvonalat hozott létre az integráció és a demarkáció hívei között.⁷ Ebben a felosztásban a globalizáció győztesei (a magasan képzett, kozmopolita rétegek) és vesztesei (a bizonytalanabb helyzetű, nemzeti védelemre vágyó csoportok) állnak szemben egymással. Hooghe és Marks ezt transznacionális törésvonalként azonosítja, amely az európai integráció és a migráció kérdései mentén strukturálja újra a politikai teret.⁸

A magyarországi politikai törésvonal-kutatások a hazai politikatudomány egyik legemblematikusabb és legintenzívebben kutatott területét jelentik. A téma jelentőségét az adja, hogy a rendszerváltást követő demokratikus átmenet során a kutatóknak egyszerre kellett választ adniuk a pártrendszer kialakulásának strukturális okaira, és adaptálniuk a nyugati elméleti kereteket egy radikálisan eltérő történelmi kontextusban. A hazai kutatási program alapvető dilemmája kezdettől fogva az volt, hogy a több évtizedes államszocialista homogenizáció után beszélhetünk-e valódi, mélyen beágyazott társadalmi törésvonalakról, vagy a magyar politika megosztottságai elsősorban a pártverseny és az elitek identitásépítő, értelmezési munkájának eredményei. Míg a kilencvenes években a „történelmi” és „kulturális” törésvonalak (például vallásosság, centrum–periféria jellegű különbségek, valamint a múlthoz és a rendszerváltáshoz való viszony) dominanciája állt a középpontban, a kétezres évektől a fókusz eltolódott a tömbszerű pártrendszeri polarizáció és a „kétblokkos” logika felé, majd a 2010 utáni időszak értelmezéseiben a társadalmi integráció, a képviseleti kapcsolatok átrendeződése és a globális konfliktusdimenziók (például szuverenitás, migráció) szerepe vált

⁵ Sartori 1976.

⁶ Inglehart 2015.

⁷ Hanspeter Kriesi et al. 2006; H. Kriesi et al. 2008.

⁸ Hooghe – Marks 2018.

hangsúlyosabbá. A hazai trendek vizsgálata során láthatjuk, hogy a magyar törésvonalak nem statikus adottságok: a strukturális alapok (például az osztályhelyzet) sok esetben gyengébb magyarzóereje mellett a kulturális-ideológiai tényezők és a politikai ágencia — különösen a pártok tábor- és identitásépítő tevékenysége — kiemelkedő szerepet játszott a választói tömbök stabilizálásában és újrendezésében.⁹

A hazai kutatások három fő dimenzió mentén kísérelték meg értelmezni a magyar társadalom politikai tagoltságát: a történeti-kulturális, a vallási-világnézeti és a (később felértékelődő) strukturális-vagyoni dimenziók mentén.¹⁰ A kutatások első és talán legmeghatározóbb iránya a történeti-kulturális törésvonalak azonosítása volt. Körösenyi András és Enyedi Zsolt több, a politikai-kulturális tagolódást „szubkulturális” keretben értelmező munkája szerint a magyar politika alapvető megosztottsága nem kizárólag az aktuális osztályhelyzetből, hanem a 19. századig visszanyúló történeti-kulturális identitásokból és ezek modern politikai újraaképezéséből is fakadhat.¹¹ Ez az úgynevezett „nemzeti-keresztény-konzervatív” és az „urbánus-nyugatos-liberális” világfelfogás ellentéte, amely a pártrendszer 1990-es kialakulásakor gyorsan domináns értelmezési sémává vált. A vallási-világnézeti megosztottság, a magyar kontextusban sajátos módon öltött testet: a Nyugaton jellemző felekezeti ellentétek helyett Magyarországon a törésvonal gyakran inkább a vallásos–szekuláris (egyházi–világi) tengely mentén ragadható meg. A harmadik, vitatottabb kutatási irány a strukturális-gazdasági törésvonalak keresése volt, amely Magyarországon a „modernizáció nyertesei és vesztesei” közötti szakadékban öltött testet, valamint az iskolázottság, a lakóhely (főváros–vidék), valamint a globális piacba való beágyazottság mentén strukturális jellegű különbségek rajzolódtak ki a választói táborokban.¹²

A 2010-es választások után Magyarországon a korábbi kétpólusú versengést egy olyan elrendeződés váltotta fel, amelyet a szakirodalom gyakran a domináns párt központi pozíciójával és a politikai tér „középre húzásával” ír le, és amelyhez a közbeszédben is elterjedt „centrális erőter” fogalma kapcsolódik.¹³ Ekkor a kormányzó elit domináns pozícióból kezdte el újradefiniálni a politikai konfliktusok kereteit, miközben a korábbi ellenzéki oldal tartósan töredezett maradt. A törésvonal-politizálás fókusza részben elmozdult a belső, történeti-kulturális vitákról a külső, globális és szuverenitási kérdések felé, miközben a régi identitásmintázatok (múltértelmezés, politikai táborok közötti morális elhatárolás) továbbra is erős integráló szerepet játszottak.

⁹ Enyedi 2005; Tóka 2005.

¹⁰ Tóka 2005; Enyedi 2004.

¹¹ Körösenyi 1998; Enyedi 1993; 1998; 2004.

¹² Tóka 2005; Szabó et al. 2021.

¹³ Horváth – Soós 2015; Körösenyi – Arató 2015.

A legfrissebb kutatások mindeközben a digitális és affektív polarizáció hatásait is vizsgálják. Bene Márton a Facebookon zajló politikai kommunikáció logikáját és a virális terjedés mechanizmusait elemezve mutat rá arra, hogyan alakul át a politikai nyilvánosság a platformlogikák nyomán.¹⁴ A hazai empirikus médiakutatások pedig azt jelzik, hogy a politikai tájékozódás mintázatai és a kommunikációs környezet összefügg a véleményalkotással, és a közösségi médiában jelen van a politikailag egyoldalú információs közeg jelensége is.¹⁵ Mindez a táborlogika digitális megerősödésének irányába hat: nemcsak a nézetkülönbségek élesednek, hanem a másik oldal iránti érzelmi elutasítás és a „mi-ők” határ fenntartása is a politikai kultúra mindennapi részévé válhat.

A kortárs magyar társadalom politikai tagoltságának legfőbb jellemzője a különböző törésvonal-dimenziók nagyfokú egymásra csúszása (alignment), ami a nemzetközi szakirodalomban ismert affektív polarizáció egy sajátos, strukturálisan is beágyazott formáját eredményezte. Napjainkban a szocio-ökonómiai státusz, a kulturális identitás és a mediális fogyasztás mintázatai nem különálló megosztottságokként jelentkeznek, hanem egyetlen, rendszerszintű törésvonalba integrálódnak. Ez azt mutatja, hogy a társadalmi-gazdasági adottságok és a szimbolikus-ideológiai elköteleződések között korábban soha nem látott mértékű együttjárás alakult ki, amely meghatározza a politikai versengés kereteit és a társadalmi integráció esélyeit is.

A digitális és mediális dimenzió napjainkban már nem csupán egy kiegészítő tényező, hanem a törésvonalak újratermelésének elsődleges technológiai infrastruktúrája. A digitális szakadék transzformációja során eljutottunk a hozzáférési egyenlőtlenségektől az információs szegregációig. A magyar társadalom információs fogyasztása élesen kettévált a hagyományos, lineáris médiaforrásokra támaszkodó, és a digitálisan aktív, közösségi média alapú tájékozódást folytató csoportokra. Bene Márton kutatásai igazolják, hogy ez a mediális kettészakadás információs visszhangkamrákat hozott létre, amelyekben a különböző társadalmi csoportok radikálisan eltérő valóságértelmezésekkel találkoznak.¹⁶ A digitális kompetencia és a médiafogyasztási mintázatok így felerősítik a meglévő strukturális és kulturális különbségeket, megnehezítve a csoportok közötti érdemi kommunikációt és a közös társadalmi diskurzus kialakulását.

Mindezt összefoglalva kirajzolódik a 2020-as évek magyar törésvonal-szerkezete: egy rendkívül stabil, „befagyott” állapotot mutat, ahol a státusz, az értékrend és az információs környezet egymást kölcsönösen alátámasztó rendszerré állt össze. Ez a kumulatív megosztottság magyarázza a választói tömbök rugalmatlanságát és a politikai térkép tartós

¹⁴ Bene 2019.

¹⁵ Janky – Kmetty – Szabó 2019.

¹⁶ Bene 2019.

aszimmetriáját. A törésvonal-kutatás hazai eredményei tehát arra figyelmeztetnek, hogy a magyar társadalom politikai tagoltsága ma már olyan mélyszerkezetekben gyökerezik, amelyek megértéséhez elengedhetetlen a szociológiai, pszichológiai és technológiai szempontok együttes alkalmazása.

3. EMPIRIKUS KUTATÁSI EREDMÉNYEK

3.1. Fókuszcsoportos interjúk

A fókuszcsoportos kutatásunk elsődleges célja az volt, hogy mélyrehatóan feltárjuk a politikai törésvonalak mindennapi megélésének dinamikáját és összefüggéseit. Konkrétan arra törekedtünk, hogy megértsük, miként és milyen kontextusokban – például a családi kapcsolatok, a munkahelyi közeg, valamint az online tér keretei között – jelenik meg a társadalmi megosztottság, illetve milyen témák váltanak ki konfliktusokat a különböző szociális szférákban. Emellett vizsgáltuk az érzelmi és normatív kereteket, amelyek között az egyének a politikai nézeteltérésekről beszélnek, valamint azt, hogy milyen szempontok alapján ítélik meg a különféle információk hitelességét és megbízhatóságát.

A beszélgetések során a résztvevők lehetőséget kaptak arra, hogy megosszák politikai részvételi mintáikat – ideértve a hagyományos formákat, mint a szavazást, valamint a digitális környezetben megjelenő online aktivitásokat is, ezen túlmenően reflektáltak a társadalmat megosztó, érzékeny politikai kérdésekre, mint például a migráció, a családpolitika, az Európai Unióhoz való viszony vagy a háborús konfliktusok. A kutatás során kiemelt figyelmet fordítottunk továbbá a média- és közösségi platformok szerepére, különösen a félretájékoztató jelenségére, valamint a mesterséges intelligencia által generált tartalmak hatásaira, amelyek napjaink információs környezetében egyre nagyobb jelentőséggel bírnak.

Összességében azt tapasztaltuk, hogy a politika elsődlegesen legtöbbször negatív asszociációkat vonz magával.

A politikával való első találkozás leggyakrabban a családi közeghez kötődött, amelyet a résztvevők meghatározó elsődleges szocializációs térként írtak le. Többen említették a vasárnapi ebédeket és a nagyobb családi összejöveteleket, ahol a felnőttek – gyakran egymással ellentétes politikai álláspontokat képviselve – élénk, olykor konfliktusos vitákat folytattak közéleti kérdésekről. A beszámolók alapján ezek az alkalmak nem feltétlenül a konkrét politikai tartalmak megértését jelentették, sokkal inkább az érzelmi atmoszféra, az izgatottság, a feszültség és a konfliktusok érzékelését.

Többen felidéztek azt is, hogy gyermekként szüleik magukkal vitték őket a szavazásokra, azonban ekkor még nem a döntések jelentőségét, hanem elsősorban az eseményhez kapcsolódó hangulatot és szimbolikus elemeket érzékelték. Ugyanakkor a résztvevők egy kisebb csoportja arról számolt be, hogy családi környezetükben a politika alig vagy egyáltalán nem jelent meg, így a közéleti kérdések hosszabb ideig kívül maradtak mindennapi tapasztalataikon.

A politikával való első találkozás másik jelentős típusa a médián keresztül történt. A résztvevők gyakran hivatkoztak a televíziós híradókra, rádióműsorokra, élő közvetítésekre, valamint olyan ikonikus politikai szereplőkre és jelenetekre, amelyek maradandó benyomást tettek rájuk. A későbbi időszakokban a kereskedelmi televíziók elterjedése, majd az internet megjelenése tovább erősítette a politika jelenlétét a mindennapokban, és hozzájárult ahhoz, hogy a közéleti témák a munkahelyi és informális beszélgetések részévé váljanak.

Az elemzés eredményei alapján a résztvevők tapasztalataiban elsősorban generációs különbségek rajzolódnak ki, és kevésbé a politikai irányultság mentén szerveződő eltérések. A szocializmus időszakában születettek beszámolóiban a politika jellemzően a mindennapi élet természetes, ugyanakkor háttérben maradó elemeként jelent meg, amelyhez kevésbé kapcsolódott nyílt konfliktus vagy dramatizált értelmezés. Esetükben a politika jelenléte sokkal inkább implicit módon, intézményes és rituális formákon keresztül volt érzékelhető, anélkül, hogy az egyéni reflexió vagy aktív részvétel hangsúlyos szerepet kapott volna.

A rendszerváltás idején felnövő generáció számára ezzel szemben a politika megélése markánsan pozitív és felszabadító tapasztalatként jelent meg. Beszámolóikban hangsúlyosan jelen volt a választás szabadságának, a véleménynyilvánítás lehetőségének és a társadalmi változásban való részvételnek az élménye, amely sokaknál hosszabb távon is meghatározta a politikához való viszonyt. Ebben az értelemben a rendszerváltás nem pusztán történeti eseményként, hanem identitásképző élményként is értelmezhető.

A szülői hatások megítélése összetett és differenciált képet mutatott. Többen hangsúlyozták, hogy szüleik politikai nézetei egyáltalán nem befolyásolták saját attitűdjeiket, különösen azokban az esetekben, amikor a szocializmus időszakában szocializálódott szülők nem beszéltek nyíltan közéleti kérdésekről. Ugyanakkor számos résztvevő arról számolt be, hogy politikai gondolkodásuk nagy vonalakban megegyezik szüleikével, míg mások esetében idővel eltávolodás, sőt tudatos szembefordulás is megfigyelhető volt.

A politikai tartalmak követési mintázatai a résztvevők körében meglehetősen sokszínűek és változatosak. Egyesek tudatosan törekednek arra, hogy különböző forrásokat, politikai oldalakat, mainstream és független médiumokat, valamint elemzőket és véleményformálókat is vegyítsenek információszerzésük során annak érdekében, hogy átfogó és kiegyensúlyozott képet kapjanak a közéleti eseményekről. Ezzel szemben akadnak olyanok is, akik egyáltalán nem követnek tudatosan politikai tartalmakat, azonban a közösségi média algoritmusai révén így is rendszeresen találkoznak különféle politikai jellegű posztokkal, videókkal, vagy egyéb információkkal a hírfolyamukban.

A politikai részvételhez kapcsolódva érdekelt minket, hogy a résztvevők milyen forrásból tájékozódnak, mik alapján döntenek egyes források hitelességéről, és mennyire zárt vagy

vegyes az az információs buborék, amiben vannak. Rákérdeztünk az álhírek és a mesterséges intelligencia által generált tartalmak észlelt hatására, valamint a platformok szerepére is.

A csoportbeszélgetések során egyértelműen kirajzolódott, hogy a tájékozódás terén az internet a domináns médium, ezen belül is különösen kiemelkednek a hírportálok, a közösségi média platformok, a YouTube-csatornák, valamint a podcastok, továbbá a zártabb chatközegek, mint a Telegram és a Discord. Ugyanakkor sokan továbbra is rendszeresen néznek televíziós műsorokat is.

A válaszok alapján a legtöbben vegyes forrásokat használnak tájékozódásra, azonban a résztvevők között jól megfigyelhető egy ellentétes álláspont is: míg egyesek komfortzónájukon belül mozognak, és tudatosan „buborékban” tartják magukat például azzal, hogy bizonyos oldalakat letiltanak vagy elkerülnek, addig mások nyitottabbak és szélesebb spektrumot foglalnak be tájékozódási szokásaikban. Ez a megosztottság rávilágít arra, hogy az információs környezet jelentősen eltérő lehet az egyének között, ami hozzájárulhat a politikai diskurzus eltérő minőségéhez és a társadalmi párbeszéd komplexitásához.

A résztvevők körében domináns válaszként jelent meg, hogy a hírek hitelességét általában több, egymástól független forrásból ellenőrzik. Ennek keretében ugyanarra a hírelemre több cikket vagy különböző oldalakat is átnéznek, gyakran keresőmotorokat használnak az információk megerősítésére, valamint figyelmet fordítanak arra, hogy ki a hír forrása, illetve hol jelent meg az adott tartalom. Ugyanakkor ezzel párhuzamosan a résztvevők összességében nehézségekről számoltak be a megbízható információk megtalálása terén. Kiemelték, hogy az interneten gyakori a kattintásvadászat, amely a gyors információközlés kényszerével, a politikai elfogultsággal és az algoritmusok által generált buborékhatásokkal együtt jelentős torzulásokat okoz az információáramlásban.

Konkrét helyzeteken keresztül is megnéztük, hogy hol feszül(het)nek a politikai ellentétek (pl. család, munkahely, baráti kör, online); és e felmerülő konfliktusok kezelésére kértünk a résztvevőktől példákat. Érdekelt minket itt az is, hogy mely két csoportra osztanák az országot, és hogy a kormánypárti és ellenzéki szavazók között szerintük mik a legnagyobb különbségek.

A résztvevők mindennapjaiban a politikai megosztottság sokaknál hétköznapi kapcsolati helyzetekben jelenik meg, mint például családi összejöveteleken, baráti beszélgetésekben, munkahelyi interakciókban. Többen kifejezetten úgy írják le, hogy az elmúlt években „hatalmas a széthúzás”, és a politika „minden szituációba beszűrődik”, emiatt pedig sokan óvatosabban választják meg, mikor érdemes egyáltalán belemenni a témába. Ugyanakkor nem egységes a tapasztalat, voltak, akik elsősorban az interneten érzékelik a polarizációt, a saját mindennapi kapcsolataikban kevésbé, míg másoknál a közeli családi kör vagy a baráti kapcsolatok váltak konfliktusforrássá, sőt előfordul, hogy egy korábban jó viszony is meglazult.

Arra a kérdésre, hogy beszélgetnek-e ellentétes politikai nézetű emberekkel kétfelé lehetett bontani a csoportokat. Az egyik oldalon vannak azok, akik vállalják a heterogén környezetet, sőt, egyfajta villámhárítóként próbálnak mediálni a két oldal között, többféle pártpreferenciájú ismerőssel is megtalálva a közös pontokat. Náluk a beszélgetés célja, hogy megértsék a másik nézőpontját, hogy mit látnak másképp. Úgy érzik, hogy emberileg nem áthidalhatatlan a távolság. A másik oldalt a konfliktusminimalizálók alkották, akik inkább kerülnek az ilyen beszélgetéseket, mert gyorsan személyeskedésekbe fordulnak, összevesznek a másikkal, illetve egyszerűen csak értelmetlennek érzik a vitát, mivel más információkészeletből indulnak ki. A viták, beszélgetések helyett pedig inkább a hallgatás, a témaváltás, a másik véleményének a meghallgatása, de a sajátjának elmulasztása jelenik meg, mint önvédelem, különösen akkor, ha a közegben többségi vélemény nyomása érezhető.

A szerintük leginkább megosztó témák között szerepelt az EU-hoz való viszony, az orosz-ukrán háború és annak hazai keretezése; a migráció/bevándorlás; a kisebbségek (roma integráció, etnikai kérdések) és az LMBTQ/Pride kérdése, a nemi identitás és a családfogalom. Több csoport külön kiemelte a határon túli magyarok szavazati jogát is, mint erősen megosztó ügyet, illetve olyan témákat is, mint a támogatások és adókedvezmények, az SZJA-mentesség, a progresszív adózás, a 13. havi nyugdíj stb.

A nem megosztó ügyek között szerepelt a korrupció negatív megítélése, az egészségügy és az oktatás fontossága, a gyermekvédelem, az anyagi biztonság és a bérek kérdése, az infláció/árak emelkedése, illetve a mindennapi infrastruktúra (közlekedés, utak, közbiztonság).

Több megszólalásnál előkerült, hogy a nemzeti tartalmak jelentése és használata megosztó lett, hogy ki mit ért alatta, ki milyen jelentést tartalmat tesz bele (hadsereg, szuverenitás, külpolitikai lojalitás, kulturális hagyomány), illetve ki jogosult nemzetinek nevezni magát. Több csoportnál visszatért, hogy a nemzeti szimbólumok (zászló, kokárda, ünnep) látványos felmutatása önmagában felszínes, és inkább politikai eszközzé vált. A hagyományok kapcsán a domináns narratíva az volt, hogy a nyugati minták átvétele és a helyi kultúra megtartása nem feltétlenül üti egymást.

A résztvevők a megosztottságot több törésvonal mentén írták le, viszont azt hangsúlyozták, hogy ezek közül sokat a politikai tér felnagyít, egymás ellen fordít, vagy épp az aktuális ügyekhez igazít. A politika sokak szerint nemcsak egy törésvonal, hanem sokszor maga rendezi át a többi is, kijelölve, hogy éppen mi mentén kell csoportokra oszlani (migráció, háború, EU/Oroszország, családpolitika, nyugdíj, juttatások stb). Emellett markánsan jelen volt a gazdasági-társadalmi rétegződés különbségeinek hangsúlyozása, mint vélemény. Olyanok, mint a gazdag-szegény, a középréteg eltűnése, a lecsúszás, az egyenlőtlen gazdagodás stb.

Továbbá az életkort is megemlítették a résztvevők, mint törésvonal (nyugdíjas-középkorú-fiatal), ehhez kapcsolódva inkább az eltérő tájékozódási szokások, médiahasználat merült fel megosztottságként. Ezzel párhuzamosan mondták az iskolai végzettséget és tájékozottságot, néhány csoportban a megosztottságot kifejezetten „tájékozódó vs. tájékozatlan” kettősséggel írták le. Többször előkerült a földrajzi-települési dimenzió is (Budapest-vidék, kelet-nyugat, fejlettebb vs. leszakadó térségek). A kiemelt közéleti témák tekintetében, mint a társadalmat megosztó ügyek előkerült a migráció, a háború és a külpolitikai orientáció, valamint a családpolitika, juttatások és a nyugdíj. Ezek a viták a fókuszcsoportok résztvevői szerint gyakran szélsőségesek, és kommentkultúrában, médiában különösen polarizáló kereteket kapnak.

Domináns nézet volt, hogy a megosztottság elmélyült, és ami korábban időszakosan felerősödött, az most tartósabbá vált. Kiemelték, hogy a politikai megosztottság minden mást felülír, amely kiváltó okait a résztvevők elsősorban az információs környezetekben ragadták meg, mivel szerintük a két tábor más médiatérben mozog. A politikai kettéosztás mellett visszatérő alternatívaként jelent meg a gazdasági-szociális polarizáció, a társadalmi olló nyílásáról beszéltek.

A felelősség megosztása kapcsán nem csak a küldő, hanem a befogadó oldalt is hangsúlyozták (a tájékozatlanságot, a kényelmi információfogyasztást, illetve azt, hogy „nem szeretünk utána nézni”, így a manipuláció könnyebben működik.) Többen úgy fogalmaztak, hogy a megosztottság akkor válik igazán tartóssá, amikor a társadalmi közeg fogadókészsége is megvan hozzá. A polarizációt erősítő tényezők között megjelent az információs környezet technológiai változása, a mesterséges intelligenciával előállított tartalmak szerepe. Ezek a résztvevők szerint növelik a bizonytalanságot, mélyítik a bizalmi válságot.

3.2. Kérdőíves felmérés

Ebben a fejezetben bemutatjuk azokat a strukturális tényezőket, azokat a szempontokat, amelyek a magyar lakosság alapvető politikai törésvonalait meghatározhatják, amelyek mentén eltérő politikai gondolkodásmódra számítnak.

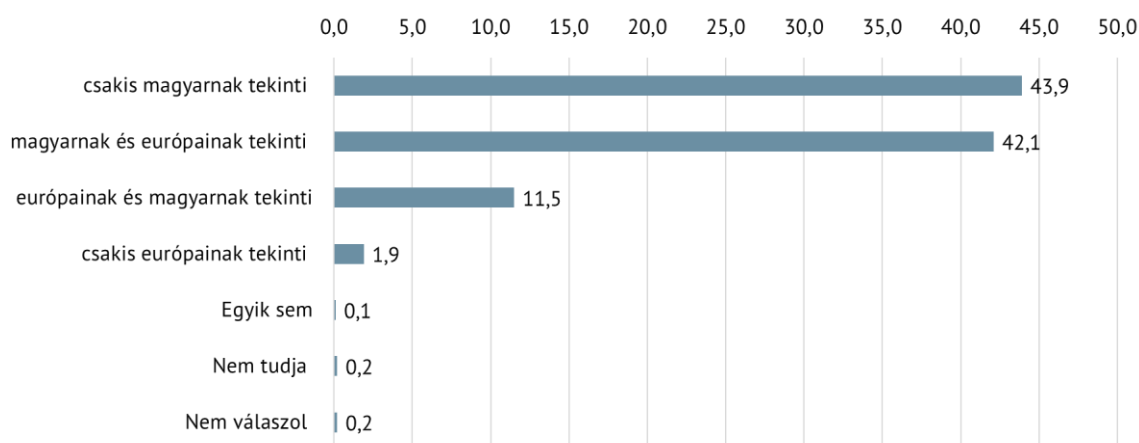
3.2.1. Ideológiai attitűdök

Az ideológiai attitűdök vizsgálata a politikai törésvonal-kutatás egyik központi eleme, mivel ezek az attitűdök kötik össze a társadalmi struktúrát az egyéni politikai véleményalkotással. A klasszikus törésvonal-elméletben az ideológiai pozíciók elsősorban a gazdasági és társadalmi érdekkellentétek politikai artikulációjaként jelentek meg, míg a későbbi kutatások rámutattak arra, hogy az ideológiai megosztottság önálló, strukturálisan csak részben meghatározott dimenzióvá vált.

A felnőtt magyar lakosság közel fele (43,9 százaléka) csakis magyarnak, közel ekkora hányada (42,1 százaléka) magyarnak és európainak tartja magát. Bö tizede a lakosságnak (11,5 százaléka) európainak és magyarnak tekinti magát, 1,9 százaléka pedig csakis európainak. A megkérdezettek 0,1 százaléka egyiknek sem gondolja magát, 0,2 százaléka nem tudott a kérdésre válaszolni, 0,2 százaléka pedig nem akart.

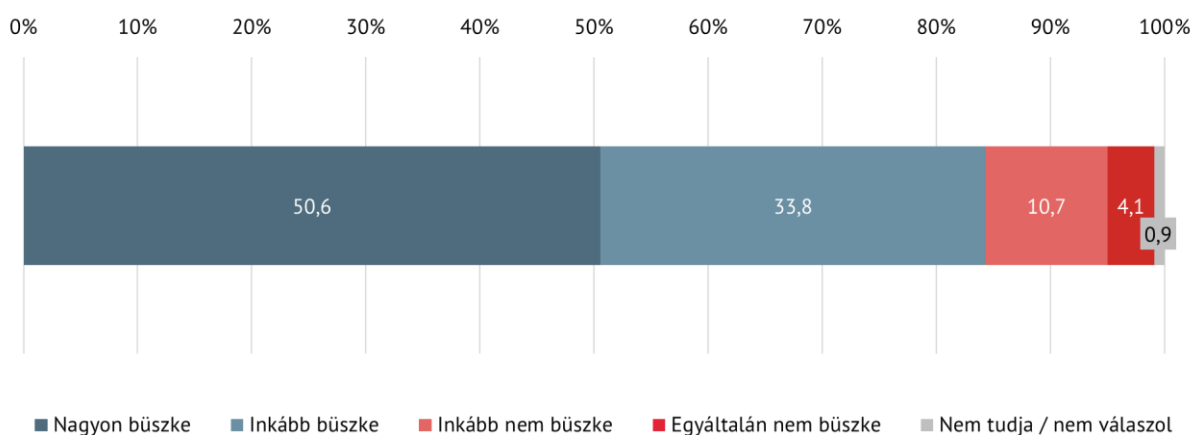
1. ÁBRA: A KÖZELI JÖVŐBE TEKINTVE ÖN SAJÁT MAGÁT...? (%)

Forrás: Századvég közvélemény-kutatás

A magyar állampolgárok fele (50,6 százaléka) nagyon büszke, harmada (33,8 százaléka) inkább büszke arra, hogy magyar, 14,8 százaléka viszont nem büszke.

2. ÁBRA: ÖN MENNYIRE BÜSZKE ARRA, HOGY MAGYAR? (%)

Forrás: Századvég közvélemény-kutatás

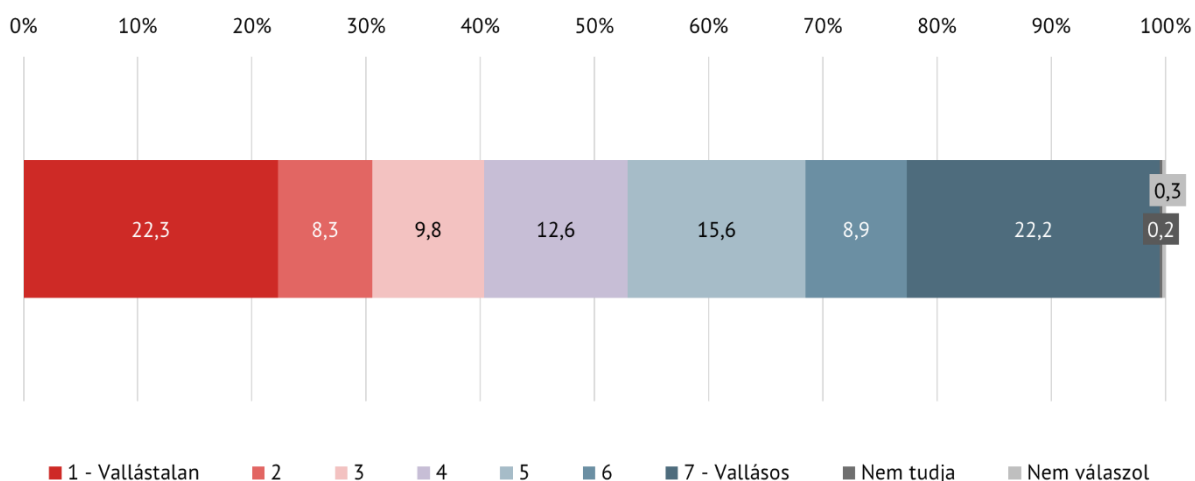

Az ideológiai önbesorolások mellett az elemzés kiterjed a vallásosság mértékére is, amely a politikai értékorientációk egyik hagyományos, ugyanakkor a kortárs politikai megosztottság szempontjából is releváns strukturális tényezője.

Elsőként szintén egy hétfokú skálán jártunk utána annak, ki mennyire tartja magát vallásosnak. Az derült ki, hogy a felnőtt lakosság bő ötöde (22,3 százaléka) egyértelműen vallástalannak tartja magát, együttesen 40,4 százaléka (1-3 választ adott) inkább vallástalan. A megkérdezettek közel fele (46,7 százaléka) viszont (5-7-es választ adott) inkább vallásos.

Vallásosabbnak határozták meg magukat azok az állampolgárok, akik kormánypártiak, úgy vélik, jó irányba mennek a dolgok Magyarországon, illetve inkább jobboldaliként, konzervatívként határozzák meg magukat. Földrajzilag a budapestiekre jellemző a legkevesbé a vallásosság (37,4 százalék), míg az ország többi részén 40-60 százalék közt mozog az arányuk.

3. ÁBRA: MENNYIRE TARTJA MAGÁT VALLÁSOSNAK?

Forrás: Századvég közvélemény-kutatás

Az ideológiai önbesorolások, az identitásmutatók és a vallásosság együttes vizsgálata arra utal, hogy a politikai megosztottság Magyarországon erősen kulturális jellegű dimenziókkal egészül ki. A vallásosság mértéke olyan értékorientációs háttérváltozóként jelenik meg, amely nem önmagában, hanem más ideológiai és identitásbeli tényezőkkel együtt járul hozzá a politikai attitűdök strukturálódásához.

3.2.2. Kommunikációs attitűdök

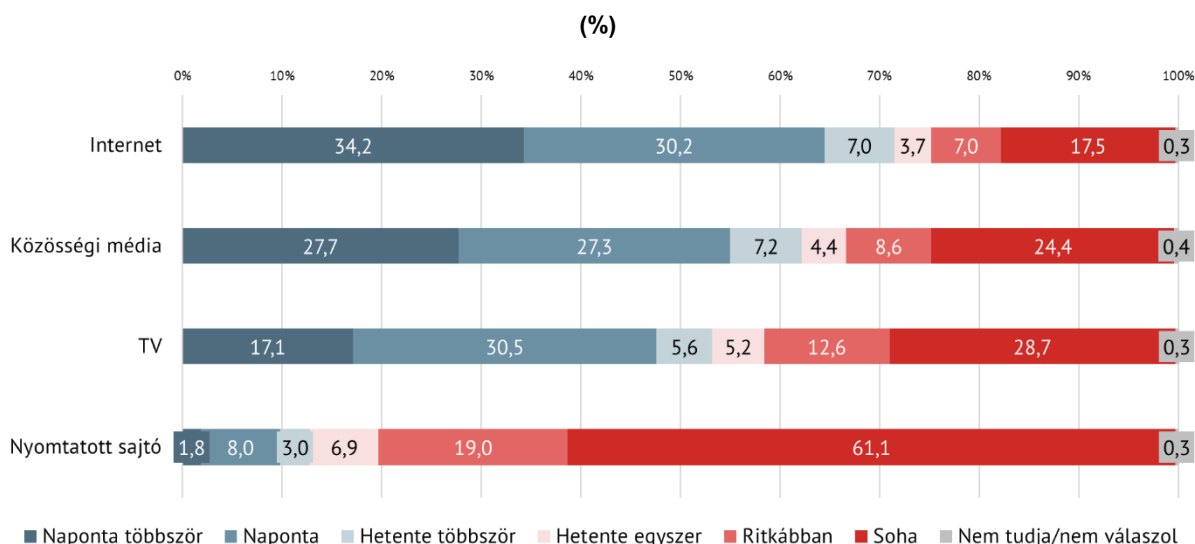
Ennél a dimenziónál azt vizsgáljuk, hogy a korunkban felértékelődő digitális képességeknek milyen szerepe van a politikai törésvonalak alakításában. Feltárjuk, hogy a megkérdezettek

online jelenléte, digitális tudása, egyes technikai eszközök használata mekkora magyarázó erővel bír a politikai polarizációra nézve.

A médiahasználati gyakoriságokból az derül ki, hogy a felnőtt lakosság elsősorban az interneten keresztül tájékozódik, ha közéleti, politikai hírekre kíváncsi. A megkérdezettek harmada naponta többször olvas az interneten ilyen híreket, 30,2 százaléka naponta, közel minden ötödik válaszadó (17,5 százalék) viszont sosem. A felnőttek több mint fele (55 százaléka) napi szinten tájékozódik közéleti és politikai hírekről a közösségi médián keresztül, a televízióból közel minden második állampolgár (47,6 százalék), a nyomtatott sajtóból viszont csak minden tizedik ember (9,8 százalék). A megkérdezettek 61,1 százaléka sosem tájékozódik már nyomtatott sajtón keresztül.

4. ÁBRA: MILYEN RENDSZERESSÉGGEL HASZNÁLJA AZ ALÁBBI KÖZÖSSÉGI MÉDIAFELÜLETEKET A POLITIKAI, KÖZÉLETI HÍREKRŐL VALÓ TÁJÉKOZÓDÁSRA?

Forrás: Századvég közvélemény-kutatás

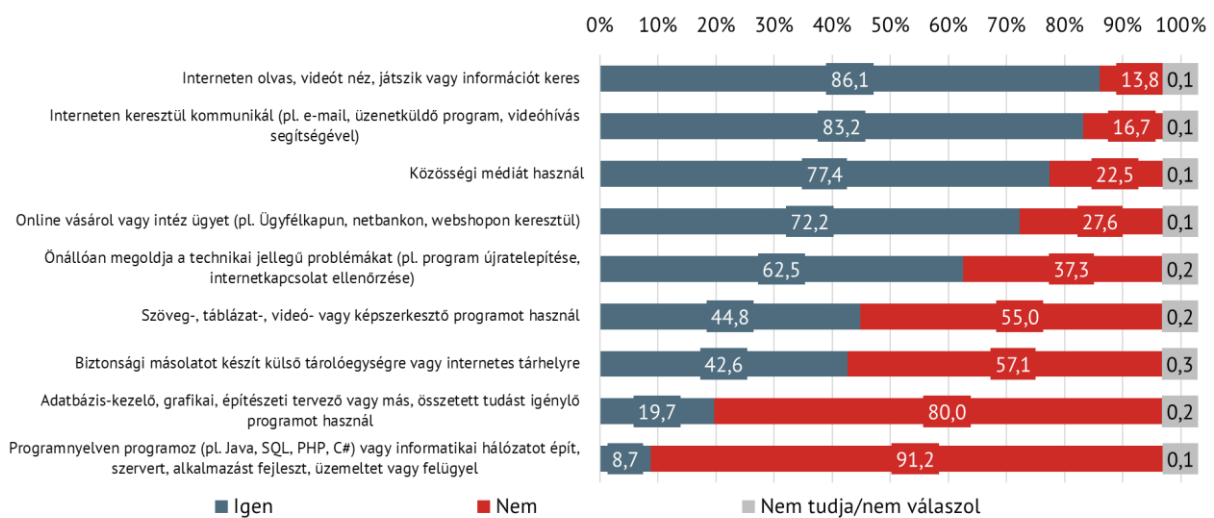
A következőkben a digitális tevékenységek elterjedtségének jártunk utána. A legelterjedtebb, az interneten való tájékozódás: olvasás, videó nézés, játék. A felnőtt lakosság 86 százaléka szokott rendszeresen tájékozódni az interneten keresztül. Közel ennyien, 83 százalékban szoktak az interneten keresztül kommunikálni. Közel háromnegyede a megkérdezetteknek szokott online vásárolni vagy ügyet intézni (72 százalék). A lakosság közel kétharmada (63 százaléka) önállóan megoldja a technikai jellegű problémákat. Közel fele (45 százaléka) a magyar társadalomnak használ szöveg-, táblázat-, videó- vagy képszerkesztő programot. 43 százaléka a megkérdezetteknek készít rendszeresen biztonsági másolatot külső tárolóegységre vagy internetes tárhelyre. Ötből egy megkérdezett képes adatbázis-kezelő, grafikai, építészeti tervező vagy más, összetett tudást igénylő programot használni. Végül tízből egy válaszadó (9 százalék) szokott programnyelven programozni.

Az eredmények alapján a felnőtt lakosság tizede (9,6 százaléka) a felsorolt kilenc féle digitális tevékenység közül egyiket sem csinálja. Négyből egy válaszadó (27,1 százalék) alacsony digitális kompetenciákkal rendelkezik, a kilencből maximum 4 féle tevékenységet szokott végezni a felsoroltakból. A lakosság fele (48,8 százaléka) közepes digitális készségekkel rendelkezik (5-7 típusú tevékenységet végez), 14,5 százalék pedig magasan kvalifikált e téren (8-9 féle tevékenységgel).

A digitális kompetenciaszint a korrelációs analízis szerint nem mutat szoros összefüggést a politikai ideológiákkal, különböző eszmékkel, így nem tekinthető polarizáló tényezőnek.

5. ÁBRA: KÉRJÜK, JELÖLJE AZ ÖSSZES DIGITÁLIS TEVÉKENYSÉGET, AMELYET RENDSZERESEN VÉGEZ! (%)

Forrás: Századvég közvélemény-kutatás

Az eredmények arra utalnak, hogy a kommunikációs erőforrások és digitális kompetenciák politikai jelentősége elsősorban nem klasszikus ideológiai különbségek mentén ragadható meg. A legerősebb összefüggés az ellenzéki–kormánypárti önbesorolás esetében volt kimutatható, ami tovább erősíti azt a megfigyelést, hogy a politikai polarizáció meghatározó szervezőelve a pártpolitikai táborokhoz való kötődés.

3.2.3. Pszichológiai tényezők

A politikai attitűdök alakulását nem csupán társadalmi és strukturális tényezők befolyásolhatják, hanem az egyének viszonylag stabil pszichológiai jellemzői is. A Big Five személyiségmodell lehetőséget kínál annak vizsgálatára, hogy az alapvető személyiségdimenziók milyen módon járulhatnak hozzá a politikai megosztottság mintázataihoz. Bár a személyiségjegyek nem tekinthetők politikai törésvonalaknak, hozzájárulhatnak azok egyéni szintű megalapozásához.

A kérdőívben feltett attitűdkérdések a Big Five személyiségmodell öt alapidimenziója mentén csoportosíthatók és alkalmasak az egyéni személyiségvonások empirikus mérésére:

- + Neuroticizmus (érzelmi instabilitás)
- + Extraverzió
- + Nyitottság a tapasztalatokra
- + Barátságosság (együtműködés)
- + Lelkiismeretesség

A kérdőívre adott válaszok szerint a lakosság nagy többsége *lelkiismeretesnek tartja magát*: 93 százalékuk alapos munkát végez, 90 százalékuk hatékonyan tesz dolgokat, ugyanakkor 37 százalékuk hajlamos a lustaságra is.

A felnőttek nagyrésze inkább *barátságosnak* tartja magát: 87 százalékuk figyelmes és kedves szinte mindenkivel, 80 százalékuknak megbocsátó természete van. Négyből egy válaszadó nyilatkozta azt (24 százalék), hogy néha goromba másokkal.

A többség *nyitottnak érzi magát* a tapasztalatokra: 84 százalékuk aktív képzelettel rendelkezik, bő háromnegyedük (79 százalékuk) értékeli a művészi esztétikai élményeket, kétharmaduk (67 százalékuk) eredeti, új ötletekkel szokott előállni.

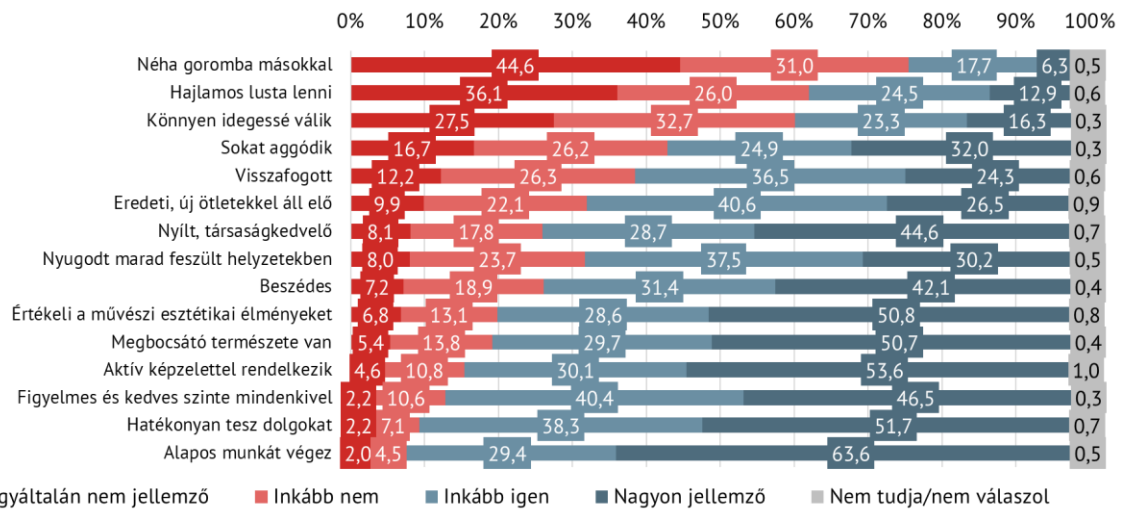
A lakosság többsége *extravertált* jellemzőkkel azonosult: háromnegyede a megkérdezetteknek (74 százalék) beszédesnek tartja magát, 71 százalékuk nyílt, társaságkedvelő. Ugyanakkor a megkérdezettek közel kétharmada (61 százalék) visszafogottnak tartja magát.

Végül a *neurocitizmus* jellemző a legkevésbé a magyar társadalomra a válaszok tanúsága szerint. A megkérdezettek 60 százaléka nem szokott könnyen idegessé válni, 40 százaléka igen. A többség, 57 százalék viszont sokat aggódik. Az állampolgárok kétharmada (68 százaléka) nyilatkozott úgy, hogy nyugodt marad feszült helyzetekben.

Analízisünk arra világít rá, hogy a Big Five modell alapján, ami jelenleg a legelfogadottabb pszichológiai modell, nem mutatható ki politikai törésvonal. Nincs szignifikáns kapcsolat a liberális-konzervatív, bal-jobb, ellenzéki-kormánypárti, avagy a konjunktúraérzet és az öt féle személyiségjellemző között.

6. ÁBRA: KÉREM, MONDJA MEG, MENNYIRE ÉRT ÖN EGYET A KÖVETKEZŐ ÖNRE VONATKOZÓ ÁLLÍTÁSOKKAL. JELLEMZŐ ÖNRE, HOGY...? (%)

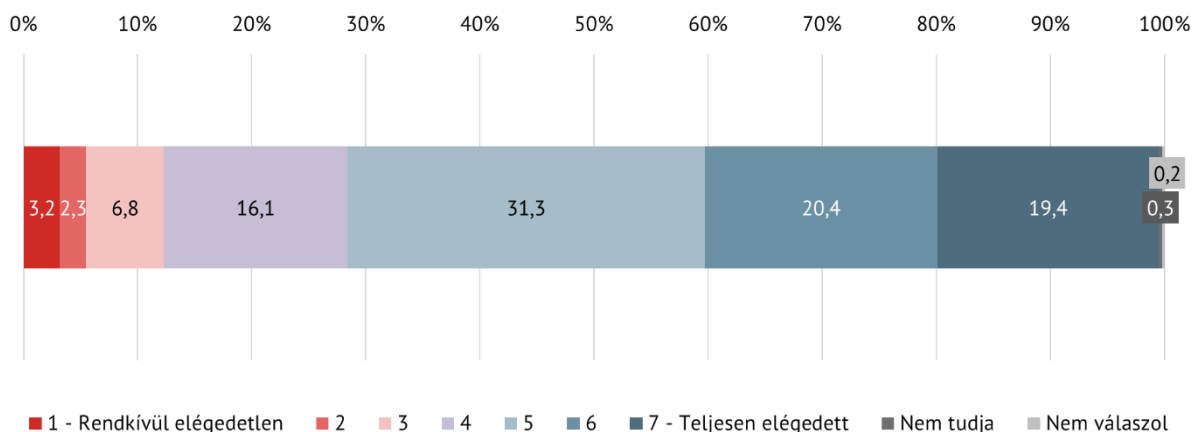

Forrás: Századvég közvélemény-kutatás

Az élettel való elégedettséget hetes skálán mértük. A válaszok szerint, a megkérdezettek közel háromnegyede (71,2 százaléka) inkább elégedett: 5-7-es értéket adott a kérdésre válaszul. A válaszadók 12,4 százaléka inkább elégedetlen az életével (1-3-as értékkel), 16,1 százalék pedig elégedett is meg nem is.

Itt sem lehetett kimutatni szignifikáns véleménykülönbséget a politikai ideológiák mentén, csupán az látszik, hogy egyenes arányú összefüggés van a mikro- és makroszintű elégedettség között. Azok, akik elégedettebbek saját életükkel, az országos konjunktúraérzetük is pozitívabb.

7. ÁBRA: MINDENT ÖSSZEVETVE MENNYIRE ELÉGEDETT VAGY SEM AZ ÉLETÉVEL? (%)

Forrás: Századvég közvélemény-kutatás

A Big Five személyiségdimenziók vizsgálata alapján nem mutatható ki szignifikáns összefüggés az alapvető személyiségjegyek és a politikai ideológiai önbesorolások között, és az élettél való elégedettség sem áll kapcsolatban ezekkel a változókkal. Ez arra utal, hogy a politikai megosztottság nem vezethető vissza közvetlenül stabil pszichológiai karakterjegyekre. Ugyanakkor az országos helyzet megítélésével – a konjunktúraérzettel – már kimutatható kapcsolat, ami azt jelzi, hogy a személyiség inkább a társadalmi és gazdasági percepciók szintjén fejthet ki hatást.

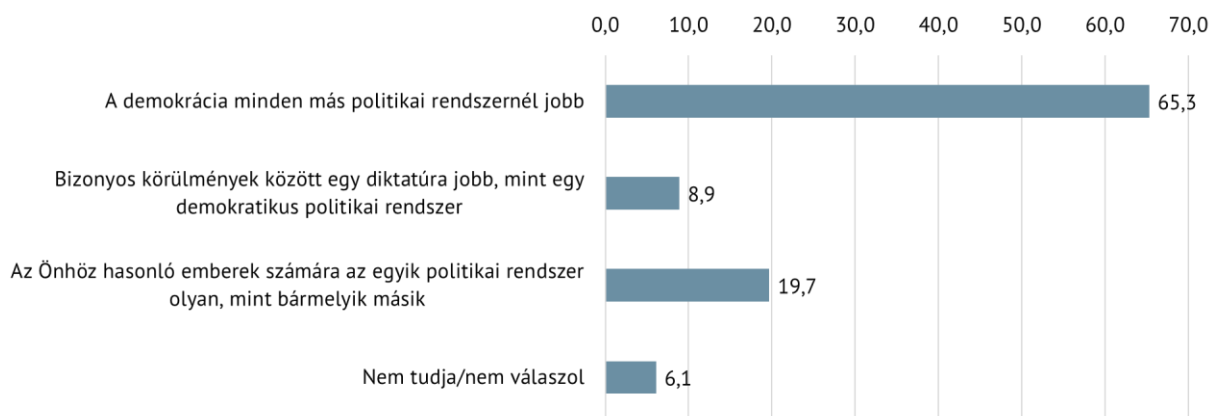
Az eredmények rávilágítanak, a személyiség elsősorban nem a politikai preferenciák irányát, hanem inkább a politikai részvétel intenzitását befolyásolhatja. Ez összhangban áll azokkal a megközelítésekkel, amelyek szerint a politikai törésvonalak alapvetően társadalmi és politikai természetűek, míg a pszichológiai tényezők inkább az egyéni bevonódás és aktivitás szintjét alakítják.

3.2.4. Intézményi attitűdök

A továbbiakban bemutatásra kerülnek a demokráciáról és annak működéséről, az európai integrációról és a demokratikus intézményekről vallott nézetek, mint a politikai törésvonalakat potenciálisan meghatározó faktorok. Vizsgáltuk az Európai Unióhoz való viszonyt, valamint egyebek mellett a Parlament, a bíróságok, a rendőrség, a politikai pártok megítélését.

A nagymintás kutatás tanúsága szerint a magyar választópolgárok kétharmada (65,3 százaléka) úgy véli, a demokrácia minden más politikai rendszernél jobb. Ötből egy válaszadó úgy gondolja, egyik politikai rendszer olyan, mint a másik, a hozzá hasonló embereknek ez mindegy. Tízből egy válaszadó pedig úgy véli (8,9 százalék), bizonyos körülmények között egy diktatúra jobb, mint egy demokratikus politikai rendszer.

8. ÁBRA: A KÖVETKEZŐ KIJELENTÉSEK KÖZÜL MELYIK ÁLL A LEGKÖZELEBB AZ ÖN VÉLEMÉNYÉHEZ? (%)

Forrás: Századvég közvélemény-kutatás

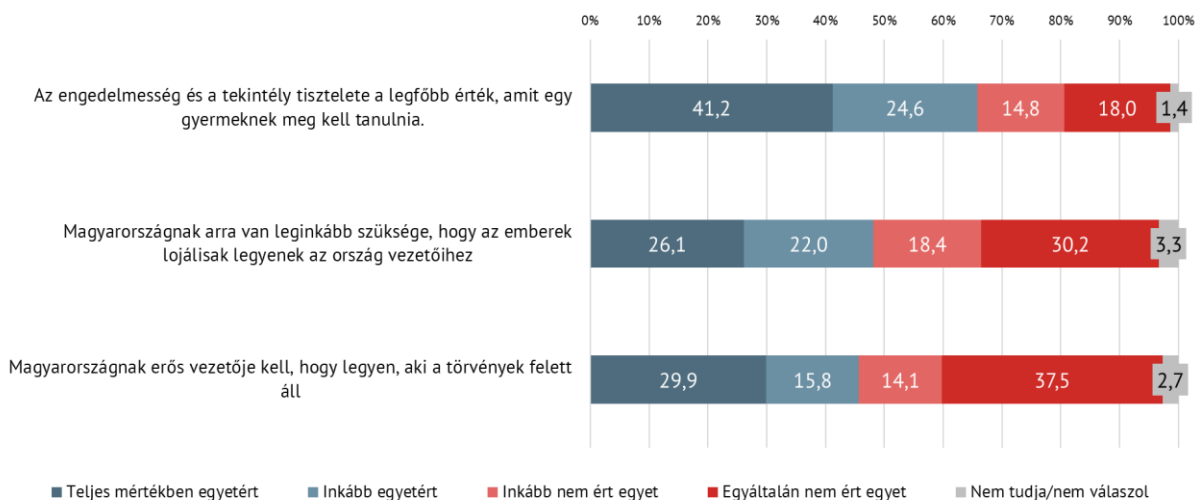

Jobban megosztja a magyar társadalmat az, hogy mennyire elégedettek jelenleg a demokrácia működésével hazánkban. Közel fele (40,7 százaléka) az állampolgároknak elégedett, bő fele (57,7 százaléka) pedig nem. Abban viszont közmegegyezés született a társadalomban, hogy a demokráciát jobb rendszernek tartják, mint a diktatúrát.

A tekintélyelvűség, engedelmesség, vezetői szerepkörrel kapcsolatosan tettünk fel még három attitűdkérdést. A legnagyobb hányadban (65,8 százalékban) azzal értettek egyet a megkérdezettek, hogy az engedelmesség és a tekintély tisztelete a legfőbb érték, amit egy gyermeknek meg kell tanulnia.

Megosztó volt az az állítás, hogy Magyarországnak arra van leginkább szüksége, hogy az emberek lojálisak legyenek az ország vezetőihez. Lényegében ugyanannyian osztották ezt a véleményt (48,1 százalék), mint ahányan elutasították (48,6 százalék). Ha nem is ennyire, de hasonlóképp megfelezte a társadalmat a következő állítás: Magyarországnak erős vezetője kell, hogy legyen, aki a törvények felett áll. Közel minden második ember (45,7 százalék) egyetértett vele, 51,6 százalék nem.

9. ÁBRA: KÉREM, MONDJA MEG, HOGY MILYEN MÉRTÉKBEN ÉRT VAGY NEM ÉRT EGYET A KÖVETKEZŐ KIJELENTÉSEKKEL! (%)

Forrás: Századvég közvélemény-kutatás

A három attitűdkérdés aggregálásával egy közös indexet hoztunk létre, mely 1-4 tartó skálán mutatja meg, hogy mennyire tekintélyelvűek a válaszadók, mennyire fontos a számukra, hogy Magyarországnak erős vezetője legyen, aki akár a törvények felett áll. Összességében itt is az derült ki, hogy közel fele a válaszadóknak (45 százalék) inkább tekintélyelvű, 17,1 százalék teljes mértékben, valamivel több mint a fele a társadalomnak viszont (55 százaléka) nem, több mint minden negyedik megkérdezett (29,2 százalék) egyáltalán nem.

A háttérváltozók vizsgálatakor erős összefüggésekre találtunk. Az alacsonyabb iskolai végzettségűek, az idősebbek és a nők nagyobb hatalommal ruháznák fel az ország vezetőit, míg a tanulók a többiekénél szignifikánsan kevesebbel. Továbbá a kormánypártiak egyértelműen erősebb vezetőre tartanak igényt, mint az ellenzékiek.

1. TÁBLÁZAT: TEKINTÉLYELVŰSÉG INDEX AGREGÁLT VÁLTOZÓJA DEMOGFÁRIAI VÁLTOZÓK MENTÉN

		Nem ért egyet	Egyetért
Nem	Férfi	63,7%	36,3%
	Nő	47,1%	52,9%
Életkor	18-29 éves	80,4%	19,6%
	30-39 éves	51,4%	48,6%
	40-49 éves	61,6%	38,4%
	50-59 éves	55,9%	44,1%
	60+ éves	39,1%	60,9%
Iskolai végzettség	Legfeljebb alapfokú	24,6%	75,4%
	Középfokú, érettségi nélkül	41,4%	58,6%
	Középfokú, érettséggel	64,6%	35,4%
	Legalább felsőfokú	80,5%	19,5%
Gazdasági aktivitás	Dolgozik	63,1%	36,9%
	Nyugdíjas	36,2%	63,8%
	Tanuló	87,5%	12,5%
	Háztartásbeli, gyesen/gyeden van	36,5%	63,5%
	Munkanélküli	59,2%	40,8%
	Egyéb	45,6%	54,4%
Táboridentitás	Inkább ellenzéki	84,5%	15,5%
	Középen áll	56,5%	43,5%
	Inkább kormánypárti	23,2%	76,8%
	Nem tudja/Nem válaszol	53,2%	46,8%

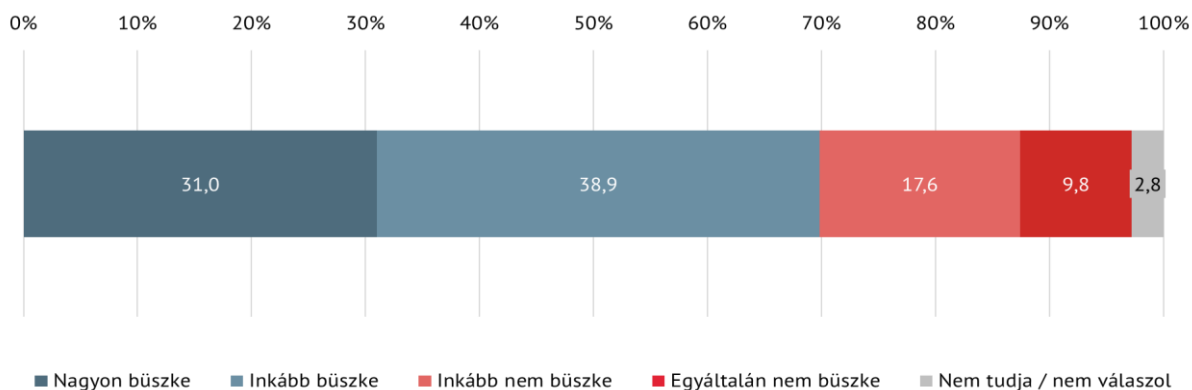
Forrás: Századvég közvélemény-kutatás

A nagymintás survey eredménye szerint a lakosság bő kétharmada (69,9 százaléka) büszke arra, hogy az Európai Unió állampolgára. Háromból közel egy válaszadó (31 százalék) nagyon büszke.

A fiatalabbak, a nagyobb települések lakói, az ellenzéki választók, a liberálisok és a baloldaliak valamivel büszkébbek uniós állampolgárságukra.

10. ÁBRA: ÖN MENNYIRE BÜSZKE ARRRA, HOGY AZ EURÓPAI UNIÓ ÁLLAMPOLGÁRA? (%)

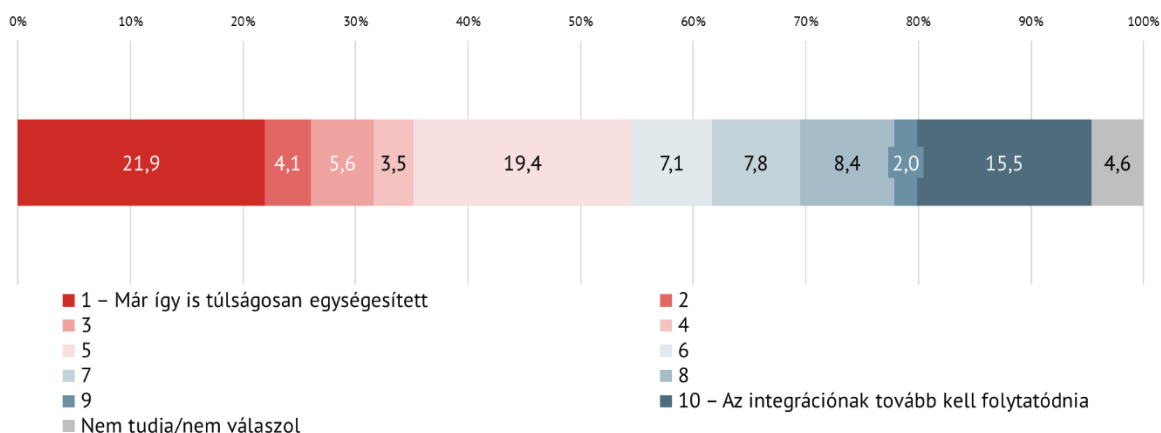

Forrás: Századvég közvélemény-kutatás

A következő kérdésben 1-től 10-ig tartó skálán mértük azt, hogy hogyan vélekednek a magyarok a szuverenitás kérdésköréről. Úgy vélik-e, hogy az intézményi integrációnak tovább kell folytatódnia, vagy úgy, hogy az Európai Unió már így is túlságosan egységesített. A válaszok tanúsága szerint a választópolgárok bő fele (54,5 százaléka) inkább túl egységesítettnek gondolja, 40,8 százaléka pedig úgy véli, az integrációnak tovább kell folytatódnia. 4,6 százalék nem tudta vagy nem akarta eldönteni a kérdést.

Az Európai Uniós identitásnál feltárt összefüggések mutathatók ki itt is: a kormánypártiak, a jobboldaliak, illetve konzervatívok szuverenitáspártiak inkább. A demográfiai változókkal gyenge, de az előző kérdéshez hasonló összefüggés mutatható ki. A legerősebben az iskolai végzettség hat: az iskolázottabbak inkább az integráció folytatása mellett érveltek.

11. ÁBRA: AZ EURÓPAI UNIÓVAL KAPCSOLATBAN VANNAK, AKIK AZT MONDJÁK, AZ INTEGRÁCIÓNAK TOVÁBB KELL FOLYTATÓDNIA. MÁSONKÉNT AZ EURÓPAI UNIÓ MÁR ÍGY IS TÚLSÁGOSAN EGYSÉGESÍTETT. KÉREM, HELYEZZE EL VÉLEMÉNYÉT A SKÁLÁN! (%)

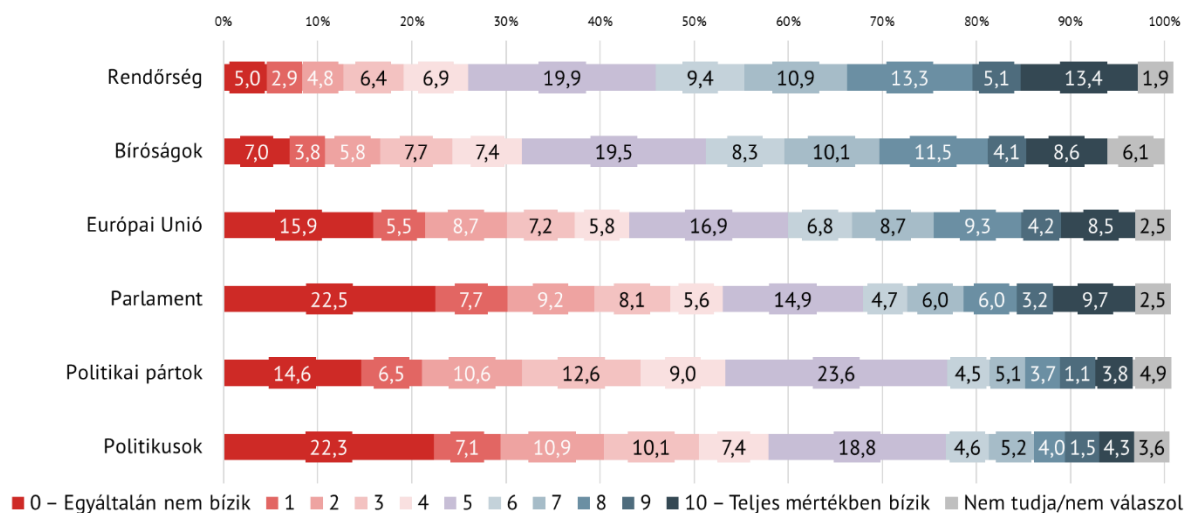

Forrás: Századvég közvélemény-kutatás

A továbbiakban a közhatalmi intézményekkel kapcsolatos bizalmát mértük a lakosságnak tizenegyfokú (0-tól 10-ig terjedő) skálán. Az rajzolódott ki, hogy a rendőrségben és a bíróságban bíznak egyértelműen a leginkább a felnőtt magyar lakosok. A rendőrségben a társadalom fele (52,2 százaléka) megbízik, negyede (26,1 százaléka) viszont inkább nem. Megbízik a lakosság 42,6 százaléka a bíróságokban, ötöde köztes választ adott, közel harmada (31,8 százaléka) viszont nem bíz benne. Az Európai Unió lett a harmadik a bizalmi sorban: közel 6 százalékponttal vannak csupán többen azok, akik nem bíznak benne (43,1 százalék), mint ahányan bíznak (37,5 százalék). A magyar parlament a negyedik helyet érdemelte ki: több mint minden negyedik magyar állampolgár bizalmát élvezi valamilyen mértékben (29,6 százalék), viszont kettőből egy válaszadó (53 százalék) inkább nem bíz az országgyűlésben. A politikai pártok kerültek az ötödik helyre 18,2 százalékos bizalmi aránnyal. Itt hasonlóképp a Parlamenthez 53,3 százalék inkább bizalmatlan, négyből egy válaszadó pedig köztes véleményt fogalmazott meg (23,6 százalék). A politikusok zárják a sort, akikben ötből egy válaszadó bíz meg általánosságban (19,7 százalék), 57,9 százalék viszont inkább bizalmatlan. 18,8 százalék bízik is meg nem is.

12. ÁBRA: KÉREM, MONDJA MEG, MENNYIRE BÍZIK ÖN AZ ALÁBBI INTÉZMÉNYEKBE? (%)

Forrás: Századvég közvélemény-kutatás

Összességében az eredmények arra utalnak, hogy az intézményi bizalom nem pusztán társadalmi háttérváltozók mentén alakul, hanem erőteljesen politikailag strukturált jelenség, amely szorosan kapcsolódik a kortárs politikai törésvonalakhoz.

3.2.5. Identitáspolitikai attitűdök

A fejezet az önazonosság különböző alkotóelemeihez kapcsolódó beállítódások politikai törésvonalakra gyakorolt hatását vizsgálja. Az elemzés az identitás- és értékalapú politikai

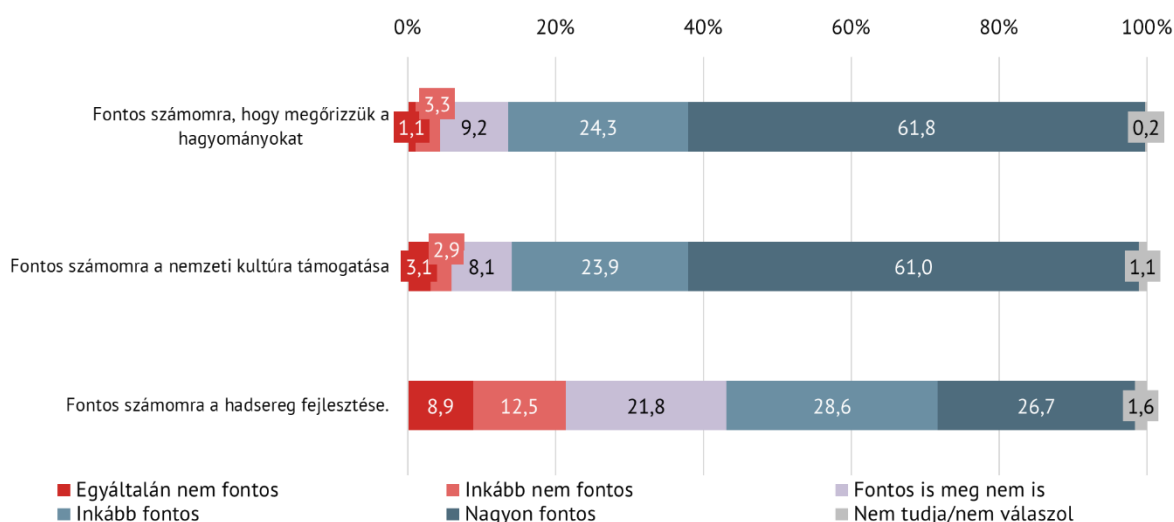
konfliktusok elméleti keretébe illeszkedik, különös tekintettel Inglehart értékváltozás-elméletére, valamint Kriesi és munkatársai kulturális–globalizációs törésvonal-koncepciójára. A kérdőív azon kérdésblokkjait elemezzük, amelyek a nemzeti identitás, a migráció, a család- és reprodukciós politikák, valamint a gender kérdéssel kapcsolatos attitűdöket mérik, és amelyek a kortárs politikai megosztottság meghatározó kulturális dimenzióit tükrözik. A vizsgált attitűdök nem klasszikus társadalmi törésvonalakhoz, hanem azok modern, identitásalapú megjelenési formáihoz kapcsolódnak.

A kvantitatív kutatás bebizonyította, hogy a magyarok számára kifejezetten fontos, hogy megőrizzük hagyományainkat: a megkérdezettek 86,1 százaléka számára ez fontos, 61,8 százalék számára nagyon fontos és mindösszesen 4,4 százalék számára nem fontos.

Hasonló egyetértés veszi körül a nemzeti kultúra támogatottságát a lakosság körében: a felnőtt állampolgárok 61 százaléka számára nagyon fontos, összességében pedig 83,7 százaléka számára fontos.

A hadsereg fejlesztése kevésbé bizonyult fontosnak a társadalom számára. Minden második ember (55,3 százalék) tartja fontosnak, ötből egy válaszadó számára (21,8 százalék) fontos is meg nem is, ötből egy számára pedig nem fontos (21,4 százalék).

13. ÁBRA: ÉRTÉKELJE, HOGY MENNYIRE FONTOSAK AZ ÖN SZÁMÁRA AZ ALÁBBIAK! (%)

Forrás: Századvég közvélemény-kutatás

A nemzeti hagyomány és kultúra fontosságára vonatkozó attitűdök vizsgálata azt mutatja, hogy ezek az értékek széles társadalmi konszenzusnak örvendenek, és csak korlátozott mértékben strukturálódnak politikai vagy társadalmi törésvonalak mentén. A hagyományörzés és a nemzeti kultúra támogatása nem elsősorban ideológiai kérdésként jelenik meg, hanem a kollektív identitás általánosan osztott elemének tekinthető.

A hadsereg fejlesztésének megítélése már nagyobb ideológiai és politikai strukturáltságot mutat, ami azt jelzi, hogy a nemzeti identitás politikailag konkretizált kérdései könnyebben válnak a megosztottság terepévé.

A nemzeti identitás fontos ellenpólusa lehet a bevándorlókhoz való hozzáállás, ezért külön figyelmet fordítunk rá az identitáspolitikai attitűdök fejezetében.

A megfogalmazott öt attitűdkérdés közül azzal ért egyet legnagyobb hányadban a lakosság (48 százalékban), hogy a bevándorlók miatt növekszik a bűnözés. 13,2 százalék köztes választ fogalmazott meg, a megkérdezettek harmada (35,4 százaléka) pedig nem osztja ezt a véleményt.

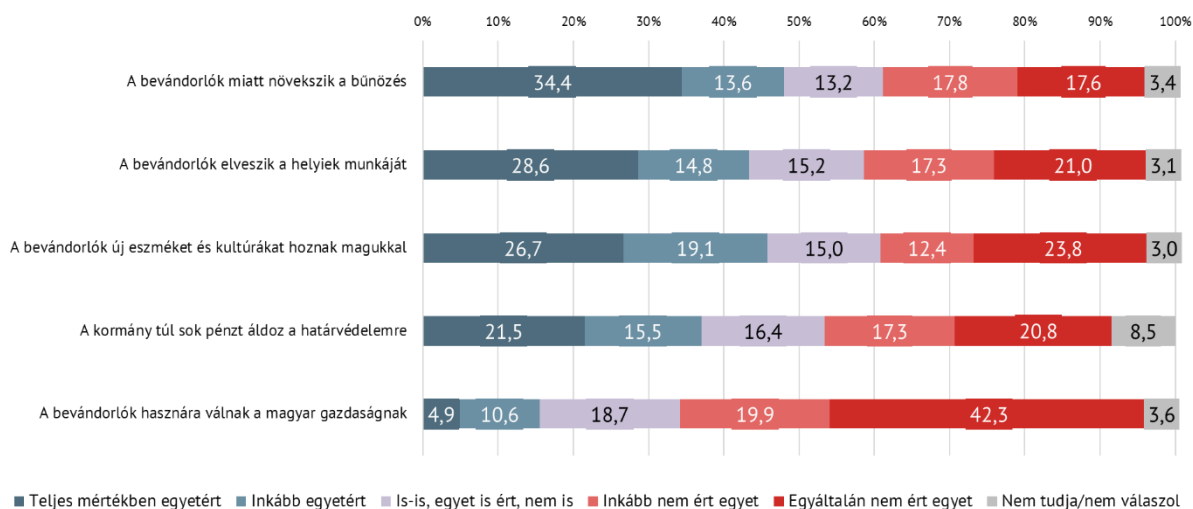
Jobban megosztotta az az állítás a magyar állampolgárokat, hogy a bevándorlók elveszik-e a helyiek munkáját. Közel 5 százalékponttal többen értettek egyet ezzel (43,4 százaléknian), mint ahányan nem (38,3 százalék). 15,2 százalék pedig egyet is értett vele meg nem is.

Többen értettek viszont egyet (45,8 százalék) azzal a migránsokra nézve pozitív állítással, mint ahányan tagadták (36,2 százalék), hogy a bevándorlók új eszméket és kultúrákat hoznak magukkal. Még egy pozitív állítással való egyetértést mértünk a kérdéskörben, amivel viszont a többség (62,2 százalék) nem értett egyet. Ez pedig az volt, hogy a bevándorlók hasznára válnak a magyar gazdaságnak. Ezzel csupán 15,5 százalék értett egyet. Itt a megszokott 15 százalék körüli értékhez képest valamivel többen voltak azok, akik nem foglaltak határozottan állást: 18,7 százalék szerint hasznára is válnak meg nem is a migránsok hazánk gazdasági helyzetére.

A határvédelemmel kapcsolatos kérdés osztotta meg leginkább a magyar társadalmat: csupán 1,1 százalékponttal vannak többen azok (38,1 százalék), akik nem értenek egyet azzal, hogy a kormány túl sok pénzt áldoz a határvédelemre, mint ahányan egyetértenek vele (37 százalék).

14. ÁBRA: ÖN INKÁBB EGYETÉRT, VAGY INKÁBB NEM ÉRT EGYET AZ ALÁBBI ÁLLÍTÁSOKKAL? (%)

Forrás: Századvég közvélemény-kutatás

Az öt attitűdkérdésből ezúttal is létrehoztunk egy közös indexet, mely a bevándorlókhoz való viszonyulását együttesen méri a lakosságnak.¹⁷ A Bevándorló Index inkább negatív hozzáállást mutat a lakosság részéről a migránsokra nézve: közel minden ötödik válaszadónak (18,1 százalék) nagyon negatív, bő harmadának inkább negatív (37,2 százalék) összességében a véleménye a migránsokról.

A bevándorlással kapcsolatos attitűdök elemzése azt mutatja, hogy bár a magyar társadalomban inkább negatív orientáció figyelhető meg, a vélemények nem rendeződnek éles törésvonal mentén. A válaszok jelentős szórása és a köztes álláspontok magas aránya arra utal, hogy a migráció kérdése inkább fokozati attitűdkülönbségeket, semmint stabil politikai táborokat képez.

A család- és reprodukciós politikai kérdések elemzésével folytatjuk összefoglalónkat, megvizsgálva, hogy a róluk alkotott nézetek jelenthetnek-e töréspontokat.

Magyarország Alkotmányában megfogalmazott tézissel, mely szerint a társadalom alapegysége a család, a magyarok közel kétharmada (61,4 százaléka) teljes mértékben, ötöde (20,7 százaléka) inkább egyetért. Összességében tehát kimagasló az egyetértők aránya: 82,1 százalék.

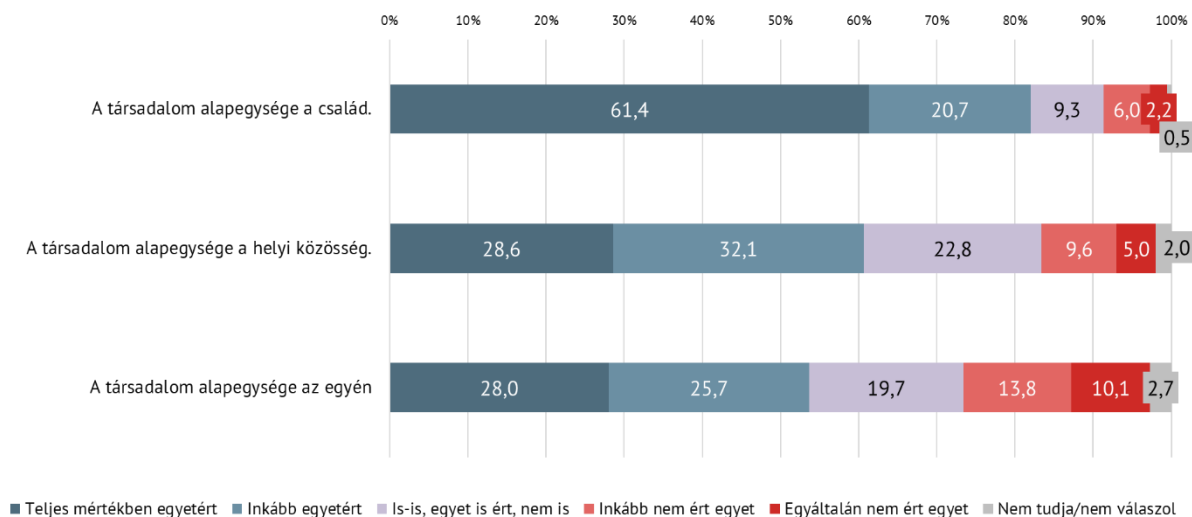
Azzal az állítással, hogy a társadalom alapegysége a helyi közösség, 20 százalékponttal kevesebben értenek egyet, de összességében, még mindig többségi támogatást élvez a kijelentés: 60,7 százalék ért egyet vele valamilyen mértékben, 14,6 százalék nem.

¹⁷ A Bevándorló Index az öt attitűd kérdés egy irányba fordításával, a kérdések összeadásával, majd öttel való elosztásával készült.

Végül közel minden második válaszadó ért egyet azzal (53,7 százalék), hogy a társadalom alapegysége az egyén, ötöde egyet is ért meg nem is (19,7 százalék), közel negyede (23,9 százaléka) pedig nem ért vele egyet.

15. ÁBRA: ÖN INKÁBB EGYETÉRT, VAGY INKÁBB NEM ÉRT EGYET AZ ALÁBBI ÁLLÍTÁSOKKAL? (%)

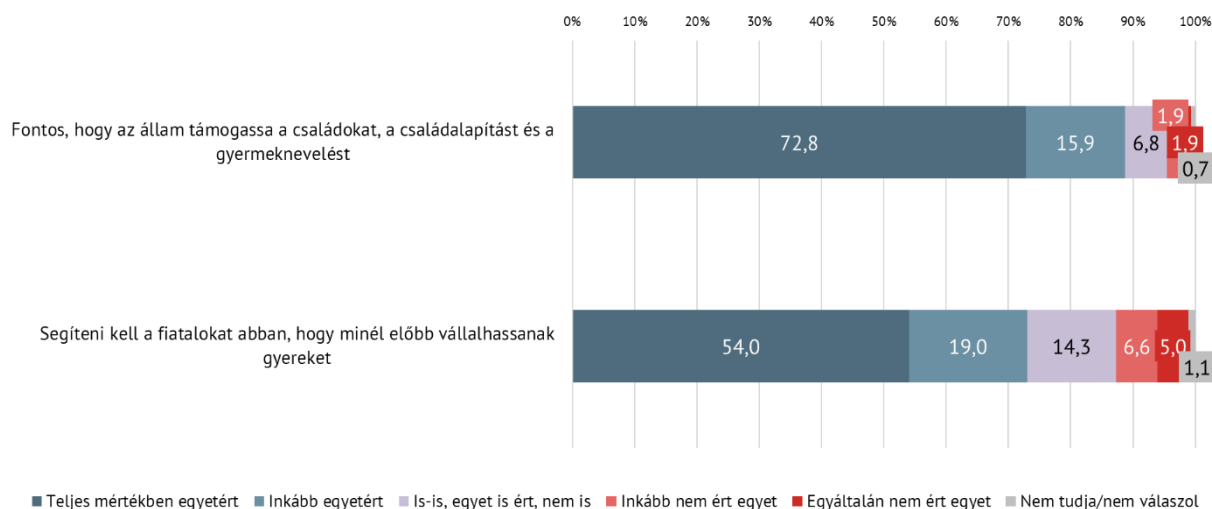
Forrás: Századvég közvélemény-kutatás

Széles társadalmi egyetértés volt abban, hogy fontos, hogy az állam támogassa a családokat, a családalapítást és a gyermeknevelést: 88,7 százalék egyetértett ezzel. Közel háromnegyede az állampolgároknak (72,8 százaléka) teljes mértékben egyetért ezzel.

A felnőtt lakosság közel háromnegyede (73 százaléka) értett valamilyen mértékben egyet azzal, hogy segíteni kell a fiatalokat abban, hogy minél előbb vállalhassanak gyermeket, több mint minden második válaszadó (54 százalék) ezt kifejezetten támogatja. Az egyet nem értők aránya 11,6 százalék volt, a köztes véleményt megfogalmazóké 14,3 százalék.

16. ÁBRA: ÖN INKÁBB EGYETÉRT, VAGY INKÁBB NEM ÉRT EGYET AZ ALÁBBI ÁLLÍTÁSOKKAL? (%)

Forrás: Századvég közvélemény-kutatás

A családdal és reprodukcióval kapcsolatos attitűdök vizsgálata azt mutatja, hogy a család központi szerepe széles társadalmi konszenzusnak örvend, és nem tekinthető a politikai megosztottság elsődleges forrásának. A család támogatása és a gyermekvállalás ösztönzése olyan normatív alapként jelenik meg, amelyet a társadalom túlnyomó többsége elfogad.

A család jelentősége nem törésvonalként, hanem széles körben osztott társadalmi normaként jelenik meg, ugyanakkor a hozzá kapcsolódó szakpolitikai és jövőképi kérdések már nagyobb mértékben strukturálódnak identitásbeli és politikai tényezők mentén.

A klasszikus törésvonalak kiterjesztett, kulturális formái közé tartoznak a gender témák is, mely ideológiát igyekeztünk itt részletesen körbejárni.

A témában feltett attitűdkérdésekből az derül ki, hogy a lakosság döntő többségének (84,9 százalékának) fontos a nemek közötti egyenlőség. Közel kétharmad (61 százalék) számára kifejezetten fontos, négyből egy válaszadó számára pedig inkább fontos (23,9 százalék).

Az abortusz témakörét Herbert Kitschelt nyomán a család és a gender témákkal együtt tárgyaljuk. A válaszok tanúsága szerint a magyarok bő fele (54 százaléka) nem ért egyet azzal, hogy szigorúbban kellene a jelenleginél szabályozni az abortuszt. Bő harmada a társadalomnak (36,9 százaléka) viszont egyetért. Tízből közel egy válaszadó (9,1 százalék) nem tudta eldönteni a kérdést.

A háttérvizsgálatok arra mutattak rá, hogy nők, a fiatalabbak és a kisebb anyagi biztonságban lévők, valamint a budapestiek, a liberális irányultságúak inkább egyetértenek a szexuális

kisebbségek jogainak kiterjesztésében, a nemsemleges mosdók kialakításában és a nem átalakító műtétek engedélyezésének kiterjesztésében.

A gender- és szexuális kisebbségekkel kapcsolatos attitűdök elemzése azt mutatja, hogy a kulturális kérdések nem egységes módon strukturálják a társadalmat. Míg a nemek közötti egyenlőség széles körű támogatottsága inkább normatív konszenzust jelez, addig a szexuális kisebbségek jogainak kiterjesztése és az ehhez kapcsolódó intézkedések már egyértelműbb megosztottságot eredményeznek.

Az abortusz kérdésének eltérő mintázata azt jelzi, hogy nem minden kulturális témakör illeszkedik ugyanabba a törésvonalba: ebben az esetben inkább társadalmi és oktatási tényezők játszanak meghatározó szerepet.

Megállapítható, hogy a genderrel kapcsolatos attitűdök a kortárs politikai konfliktusok egyik legmarkánsabb kulturális dimenzióját rajzolják ki, amelyben az identitásbeli és ideológiai különbségek egyaránt meghatározó szerepet játszanak.

3.2.6. Gazdasági és környezeti attitűdök

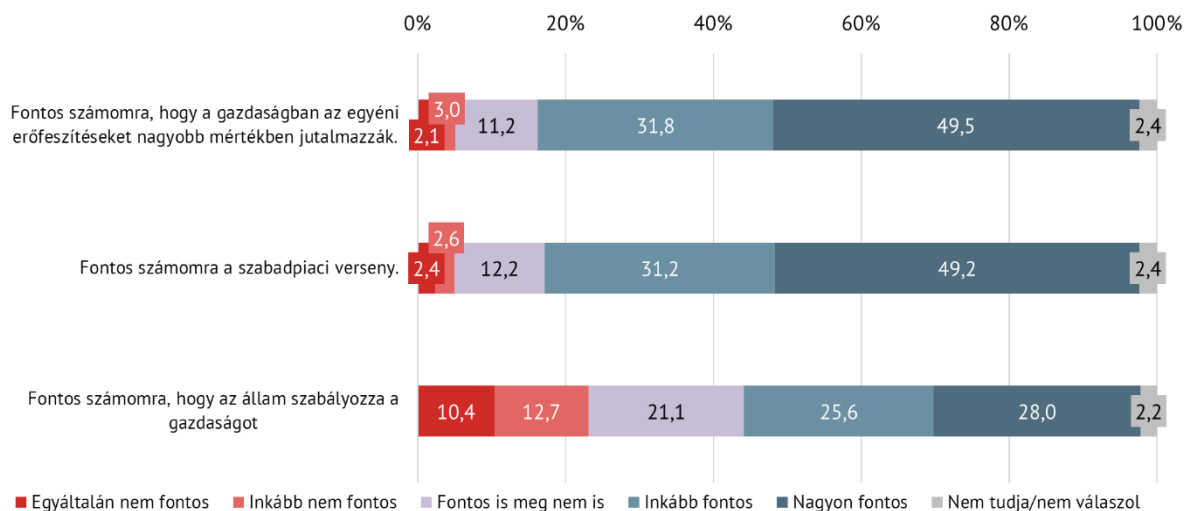
A gazdasági attitűdök vizsgálata a Lipset és Rokkan által azonosított tőke–munka törésvonalhoz kapcsolódik, amely a modern politikai konfliktusok egyik alapidimenziója.

A magyar választópolgárok fele (49,5 százalék) nagyon fontosnak, további közel harmada (31,8 százalék) inkább fontosnak tartja, hogy a gazdaságban az egyéni erőfeszítéseket nagyobb mértékben jutalmazza. Csupán a megkérdezettek 5,1 százaléka nem tartja fontosnak, tizede szerint fontos is meg nem is (11,2 százalék).

Közel ekkora hányadnak, összesen 80,4 százaléknak fontos a szabadpiaci verseny. Az viszont már csak a lakosság bő fele számára fontos (53,6 százalék), hogy az állam szabályozza a gazdaságot. Négyből egy válaszadó (23,1 százalék) ezzel inkább nem ért egyet, ötből egy pedig (21,1 százalék) nem tudott határozott állást foglalni.

17. ÁBRA: ÉRTÉKELJE, HOGY MENNYIRE FONTOSAK AZ ÖN SZÁMÁRA AZ ALÁBBIAK! (%)

Forrás: Századvég közvélemény-kutatás

A társadalmunk tagjainak kétharmada (62,2 százalék) egyetértett abban, hogy Magyarországnak még akkor is a saját érdekeit kell követnie, ha ez más nemzetekkel való konfliktushoz vezet, harmada (34 százalék) viszont nem osztja ezt a véleményt.

Megosztotta az a kérdés a válaszadókat, hogy a nemzetközi vállalatok kárt okoznak-e a helyi vállalkozásoknak: kettőből egy válaszadó egyetértett ezzel (49,1 százalék), közel minden második ember (43,9 százalék) viszont nem.

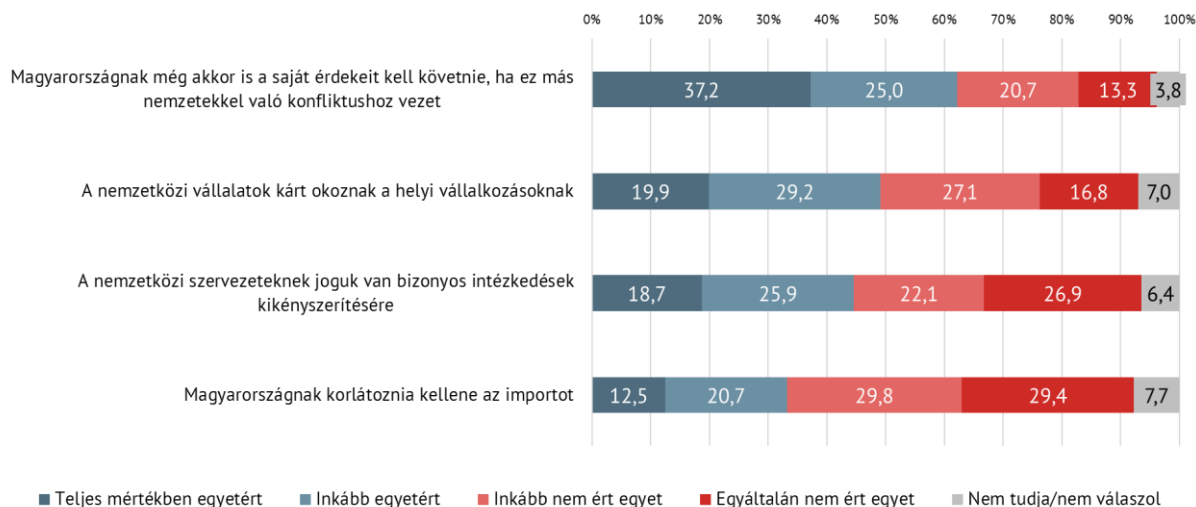
Hasonlóképp megosztónak bizonyult az a kérdés, hogy a nemzetközi szervezeteknek joguk van-e bizonyos intézkedések kikényszerítésére: 44,6 százalék szerint igen, 49 százalék szerint viszont nem.

Többségi véleményt alkotott végül az, hogy Magyarországnak nem kellene korlátoznia az importot (59,2 százalék), háromból egy válaszadó (33,2 százalék) viszont korlátozná.

A vizsgált állítások a Kriesi által leírt globalizációs törésvonal mentén értelmezhetők, amely a nacionalista–szuverenista és a kozmopolita–nyitott álláspontokat állítja szembe.

18. ÁBRA: ÖN INKÁBB EGYETÉRT, VAGY INKÁBB NEM ÉRT EGYET AZ ALÁBBI ÁLLÍTÁSOKKAL? (%)

Forrás: Századvég közvélemény-kutatás

A gazdasági attitűdök elemzése alapján a klasszikus tőke–munka törésvonal korlátozott mértékben jelenik meg a vizsgált mintában. A szabadpiaccal és az állami szerepvállalással kapcsolatos vélemények nem mutatnak erőteljes ideológiai strukturáltságot, ami arra utal, hogy e kérdések inkább pragmatikus, semmint doktrinális módon jelennek meg a válaszadók gondolkodásában.

Ezzel szemben a globalizációhoz kapcsolódó gazdasági kérdések – így a nemzetközi vállalatok megítélése, az import korlátozása vagy a nemzetközi szervezetek szerepe – már jóval markánsabb megosztottságot eredményeznek.

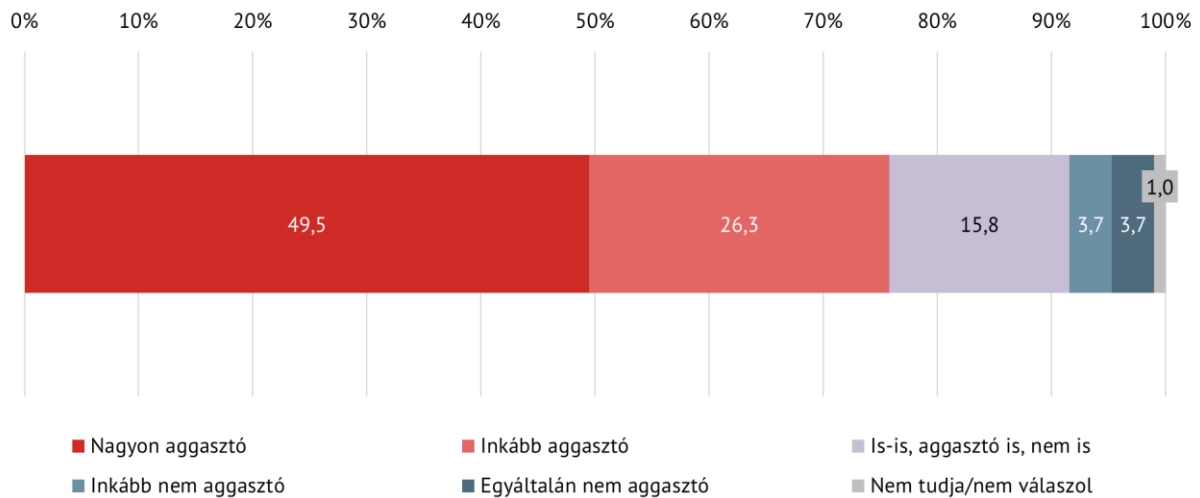
Az eredmények arra engednek következtetni, hogy a gazdasági konfliktusok nem tűntek el, hanem átalakultak: a klasszikus osztályalapú megosztottság helyett egyre inkább a globalizációhoz való viszony mentén strukturálódnak.

Bár a klímaváltozás mint politikai konfliktus időben új jelenség, az ahhoz kapcsolódó attitűdök értelmezhetők a Lipset és Rokkan által leírt város–vidék, valamint részben a tőke–munka törésvonalak kortárs megjelenési formáiként.

A kérdőív tanúsága szerint a lakosság nagy többsége (75,8 százaléka) aggódik a klímaváltozás, illetve a globális felmelegedés miatt. Kettőből egy válaszadó (49,5 százalék) kifejezetten aggódik. Mindösszesen 7,4 százalék azoknak az aránya, akik nem izgulnak emiatt, 15,8 százaléka a megkérdezetteknek pedig aggódik is meg nem is.

19. ÁBRA: ÖN MENNYIRE ÍTÉLI AGGASZTÓNAK A KLÍMAVÁLTOZÁS, A GLOBÁLIS FELMELEGEDÉS PROBLÉMÁJÁT? (%)

Forrás: Századvég közvélemény-kutatás

A klímaváltozással kapcsolatos attitűdök vizsgálata azt mutatja, hogy a globális felmelegedés kérdése széles körű társadalmi aggodalmat vált ki, ugyanakkor még nem rendeződik egyértelmű politikai törésvonal mentén.

A klímaváltozás jelenleg inkább általános társadalmi aggodalomként, semmint stabil politikai konfliktusként jelenik meg, ugyanakkor a generációs eltérések arra utalnak, hogy hosszabb távon potenciális törésvonallá válhat.

4. SZAKPOLITIKAI KÖVETKEZTETÉSEK

- + A kormánypárti-ellenzéki öndefiníció az egyik legerősebb magyarázó ereje minden más attitűdnek és véleménynek.
- + A kortárs magyar társadalom politikai tagoltságának legfőbb jellemzője a különböző törésvonal-dimenziók nagyfokú egymásra csúszása.
- + Az iskolai végzettség vált az elsődleges státuszjelzővé és politikai választóvonallá.
- + A politikai konfliktusok strukturálódásában a pártpolitikai lojalitás és a rendszerhez való viszony meghatározóbb szerepet játszik, mint a hagyományos ideológiai különbségek.
- + A politikai megosztottság nem vezethető vissza közvetlenül stabil pszichológiai karakterjegyekre.
- + Az identitásalapú elköteleződések rugalmatlanná váltak, ami azt jelenti, hogy a választók számára a csoporttagság és a táborhoz való lojalitás felülírja a konkrét szakpolitikai vagy gazdasági racionális szempontokat.
- + A klímaváltozással kapcsolatos attitűdök vizsgálata azt mutatja, hogy a globális felmelegedés kérdése széles körű társadalmi aggodalmat vált ki, ugyanakkor még nem rendeződik egyértelmű politikai törésvonal mentén.
- + A polarizáció nemcsak véleménykülönbség, hanem a társadalmi együttélés és kommunikáció hétköznapi gyakorlatait is formáló jelenség.
- + A területi (vármegyei) adatok egy markáns főváros–vidék törésvonalat jeleznek.
- + A fókuszcsoportok beszámolóit egyértelműen rámutattak, hogy a politikai konfliktusok egyre markánsabbá válnak az online térben. Ez egyfelől azt is jelenti, hogy megsokszorozódtak a tartalmak, másrészt az offline részvételi módokról inkább az online participáció felé terelődött a politikai véleménynyilvánítás.
- + A magyar társadalmat különböző dimenziók mentén megosztó tényezők mélyen rögzültek és beágyazottak, párhuzamosan és egymást erősítve vannak jelen a politikai térben és a mindennapokban.

Összegzésként a kutatás három, egymásra rétegződő mintázatot azonosít.

A politikai térben a kormánypárti – ellenzéki megosztottság sok témában domináns szervezőelv, különösen az EU-hoz való viszony és az intézményi bizalom esetében.

Bizonyos jelenségek (elsősorban a konspirációs attitűdök) mögött mélyebb világszemléleti dimenziók (tekintélyelvűség) állnak, amelyek részben a politikai identitástól függetlenül is hatnak.

Az identitáspolitikai térben egyszerre vannak konszenzuális alapértékek (nemzeti kultúra, család, nemi egyenlőség), és valódi kulturális töréspontok (szexuális kisebbségek, gender-intézkedések), amelyekhez erősen kapcsolódik az európai identitás.

A kvalitatív eredmények – a politika elkerülhetetlenségének élménye, a kapcsolati konfliktusok kerülése, az online tér dominanciája, valamint a kormánypárti - ellenzéki tengely mindennapi tapasztalata – konzisztensen alátámasztják a kvantitatív megállapításokat, és rámutatnak arra, hogy a polarizáció nemcsak véleménykülönbség, hanem a társadalmi együttélés és kommunikáció hétköznapi gyakorlatait is formáló jelenség.

Ezek mellett fontos megjegyezni, hogy a területi (vármegyei) adatok egy markáns főváros–vidék törésvonalat jeleznek: míg Budapestre inkább ellenzéki orientáció, magasabb digitális kompetencia, erősebb EU-pártiság és kevésbé tradicionális értékrend jellemző, addig a vidéki térségekben nagyobb a konzervatív önazonosítás, a nemzeti büszkeség és a hagyományos társadalmi prioritások súlya, jóllehet egyes kérdésekben – például a családtámogatás megítélésében – széles körű konszenzus figyelhető meg.

A szakirodalom alapján kirajzolódik a 2020-as évek magyar törésvonal-szerkezete: egy rendkívül stabil, „befagyott” állapotot mutat, ahol a státusz, az értékrend és az információs környezet egymást kölcsönösen validáló rendszerré állt össze.

A fókuszcsoportok beszámolóí egyértelműen rámutattak, hogy a politikai nézetkülönbségek egyre mélyülő polarizálódást mutatnak, amely a kommunikációs stílusban és a hozzá kapcsolódó érzelmekben is testet ölt. A résztvevők utaltak rá, hogy az információs térben is jelentős polarizációt tapasztalnak, a médiatér megosztott, ugyanakkor beszámolóik alapján többségük vegyesen fogyasztja ezeket a tartalmakat. Ez rámutat arra, hogy a körültekintő tájékozódás egy mindenki számára nyitott lehetőség. Kiemelték, hogy az interneten gyakori a kattintásvadászat, amely a gyors információközlés kényszerével, a politikai elfogultsággal és az algoritmusok által generált buborékhatásokkal együtt jelentős torzulásokat okoz az információáramlásban.

Összességében azt tapasztaljuk, hogy a szakirodalomból is ismert „klasszikus” társadalmi fragmentációk, mint az életkor, a lakóhely, az iskolai végzettség és a társadalmi státusz mélyen jelen vannak a magyar társadalomban, ahogyan arra a fókuszcsoportos interjúk résztvevői is felhívták a figyelmet. E szociodemográfiai tényezőknél ugyanakkor markánsabb hatást fejtenek ki azok a politikai-ideológiai beállítódások, melyek a kormánypárti – ellenzéki, baloldali – jobboldali, illetve liberális – konzervatív dichotómiákban öltenek testet, és amelyek

a legtöbb dimenzióban megosztják, strukturálják a magyar lakosság nézeteit, közéleti hozzáállását, részvételét.

5. KUTATÁSI MÓDSZERTAN BEMUTATÁSA

A Századvég Konzorcium mélykutatás keretében nagymintás (60 089 fős) lakossági reprezentatív közvélemény-kutatást végzett telefonon keresztül (CATI – Computer Assisted Telephone Interviewing) 2025. július és 2026. január között. A közvélemény-kutatás során véletlenszerűen kiválasztott, 18 év feletti személyek megkérdezésére került sor. A minta a legfontosabb szociodemográfiai tényezők (nem, életkor, iskolai végzettség, településtípus, régió) mentén reprezentatívak a magyar felnőtt lakosságra nézve. Az elemzésben közölt adatok legfeljebb plusz-mínusz 0,4 százalékponttal térhetnek el a mintavételből fakadóan attól az eredménytől, amit az ország összes felnőtt lakosának megkérdezése eredményezett volna. A mintavételi hibákat iteratív súlyozással korigáltuk a KSH 2022-es népszámlálási demográfiai adatai alapján. A minta elemszáma lehetőséget adott komplex modellek tesztelésére, többváltozós elemzések készítésére, mindemellett pedig lehetővé tette a mintasokaság több szintű bontását.

A kérdőívek elemzésén túl összesen 12 online fókuszcsoportos beszélgetést szerveztünk, csoportonként 6-7 résztvevővel. A földrajzi lefedettséget úgy biztosítottuk, hogy Budapestről, Miskolcra, Székesfehérvárról, valamint más vidéki településekről is csatlakoztak résztvevők. A csoportok politikai önbesorolás szerint változatos összetételben álltak össze (voltak jobboldali, baloldali, középre soroló és vegyes csoportok is).

A résztvevők szociodemográfiai jellemzőit (nem, életkor, iskolai végzettség) vegyesen alakítottuk, hogy minél szélesebb perspektívát nyerjünk. A beszélgetések kb. 90 perces, szakképzett moderátor által vezetett ülések voltak; rögzítésükhöz és feldolgozásukhoz a résztvevők előzetes hozzájárulásukat adták, az anonimitást és az adatkezelési előírásokat végig biztosítottuk.

A beszélgetések négy nagyobb tematikus blokkot fedtek le: a politikáról való spontán asszociációkat, a politikai szocializációt és részvételt, a törésvonalakat és polarizációkat a mindennapi kapcsolatokban és az információs törésvonalakat, médiahasználatot.

6. A KUTATÁS SORÁN FELHASZNÁLT FORRÁSOK ÉS IRODALOM

- Abramowitz, Alan I. – Saunders, Kyle L. 2008: Is Polarization a Myth?. *The Journal of Politics* 70. évfolyam, 2, 542–55.
- Agelusz, Róbert – Tardos, Róbert 1995: A Választói Magatartás Egy Mögöttes Pillére. *Politikatudományi Szemle* 3. évfolyam, 5–18.
- Agelusz, Róbert – Tardos, Róbert 1996: Választási Részvétel Magyarországon. 1990-1994. *Politikaiadon lányi Szemle* 4. évfolyam, 7–33.
- 2000: *Pártok Között Szabadon: Választók És Társadalmi Környezet a 90-Es Évek Magyarországn.* Osiris.
- 2005: *Törések, Hálók, Hidak: Választói Magatartás És Politikai Tagolódás Magyarországon.* Budapest, Demokrácia Kutatások Magyar Központja Közhasznú Alapítvány.
- Bakker, Ryan – Edwards, Erica – Jolly, Seth – Polk, Jonathan – Rovny, Jan – Steenbergen, Marco 2014: Anchoring the Experts: Using Vignettes to Compare Party Ideology across Countries. *Research & Politics* 1. évfolyam, 3, 2053168014553502. <https://doi.org/10.1177/2053168014553502>.
- Barberá, Pablo 2015: Birds of the Same Feather Tweet Together: Bayesian Ideal Point Estimation Using Twitter Data. *Political Analysis* 23. évfolyam, 1, 76–91.
- Bartolini, S. 2000: *The Class Cleavage: The Political Mobilization of the European Left.* Cambridge: Cambridge University Press.
- Bartolini, Stefano – Mair, Peter 2007: *Identity, Competition and Electoral Availability: The Stabilisation of European Electorates 1885-1985.* ECPR Press.
- Bauman, Zygmunt 2013: *Liquid Modernity.* Cambridge, polity.
- Bene, Márton Ákos 2019: Virális Politika: Politikai Kommunikáció a Facebookon. Phd, Budapesti Corvinus Egyetem. <https://phd.lib.uni-corvinus.hu/1058/>.
- Bennett, W. Lance – Segerberg, Alexandra 2012: The Logic of Connective Action: Digital Media and the Personalization of Contentious Politics. *Information, Communication & Society* 15. évfolyam, 5, 739–68. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2012.670661>.
- Boda Zsolt – Medve-Bálint Gergő 2012: Intézményi bizalom a régi és az új demokráciában.
- Borbáth, Endre – Susánszky, Pál 2025: Party System Transformation from below: Protests by Jobbik and LMP. *Acta Politica* 60. évfolyam, 1, 17–37. <https://doi.org/10.1057/s41269-024-00342-w>.
- Bornschieer, Simon 2010: *Cleavage Politics and the Populist Right. The New Cultural Conflict in Western Europe.* Temple University Press. <https://www.zora.uzh.ch/handle/20.500.14742/56364>.
- Bozóki, András 2003: *Politikai Pluralizmus Magyarországon, 1987-2002.* Századvég Kiadó. <https://research.ceu.edu/en/publications/politikai-pluralizmus-magyarorsz%C3%A1gon-1987-2002>.
- 2015: The Illusion of Inclusion: Configurations of Populism in Hungary. *Thinking through Transition*, 275–312. Central European University Press. <https://doi.org/10.1515/9789633861103-010>.
- Campbell, Angus – Converse, Philip E. – Miller, Warren E. – Stokes, Donald E. 1960: *The American Voter.* The American Voter. Oxford, England, John Wiley.
- Castells, Manuel 2011: *The Rise of the Network Society.* John Wiley & Sons.
- 2015: *Networks of Outrage and Hope: Social Movements in the Internet Age.* John Wiley & Sons. https://books.google.com/books?hl=hu&lr=&id=MzDOCQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR3&ots=B-7vc_gvWx&sig=UH_ROTm9pCSwiEcOTRCKhPWu04.
- Converse, Philip E. 1969: Of Time and Partisan Stability. *Comparative Political Studies* 2. évfolyam, 2, 139–71. <https://doi.org/10.1177/001041406900200201>.
- Cox, Gary W. 1997: *Making Votes Count: Strategic Coordination in the World's Electoral Systems.* cambridge university Press. https://books.google.com/books?hl=hu&lr=&id=c3bqMzBoinsC&oi=fnd&pg=PR9&ots=FIJVq2_VOE&sig=L4CaFY7s4yZAa_bJ_U4ufFs1Nrk.
- Cusack, Thomas – Iversen, Torben – Rehm, Philipp 2005: Risks at Work: The Demand and Supply Sides of Government Redistribution. <https://www.ssoar.info/ssoar/handle/document/11707>.
- Dahl, Robert A. 2008: *Polyarchy: Participation and Opposition.* Yale University Press.

- Dalton, Russell J. 1984: Cognitive Mobilization and Partisan Dealignment in Advanced Industrial Democracies. *The Journal of Politics* 46. évfolyam, 1, 264–84. <https://doi.org/10.2307/2130444>.
- 2013: *Citizen Politics: Public Opinion and Political Parties in Advanced Industrial Democracies*. CQ Press.
- Dalton, Russell J. – Flanagan, Scott E. – Beck, Paul A. 1985: *Electoral Change in Advanced Industrial Democracies: Realignment or Dealignment?* Princeton University Press. <https://doi.org/10.1515/9781400885879>.
- Deegan-Krause, Kevin 2006: *Elected Affinities: Democracy and Party Competition in Slovakia and the Czech Republic*. Stanford University Press.
- 2013: Full and Partial Cleavages. In Berglund, Sten, Joakim Ekman, Kevin Deegan-Krause, Terje Knutsen (szerk.) *The Handbook of Political Change in Eastern Europe, Third Edition*. Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9781782545880.00009>.
- Dijkstra, Lewis – Poelman, Hugo – Rodríguez-Pose, Andrés 2020: The Geography of EU Discontent. *Regional Studies* 54. évfolyam, 6, 737–53. <https://doi.org/10.1080/00343404.2019.1654603>.
- Dobber, Tom – Fathaigh, Ronan Ó – Borgesius, Frederik J. Zuiderveen 2019: The Regulation of Online Political Micro-Targeting in Europe. *Internet Policy Review* 8. évfolyam, 4,. <https://doi.org/10.14763/2019.4.1440>.
- Dunlap, Riley E. – McCright, Aaron M. 2008: A Widening Gap: Republican and Democratic Views on Climate Change. *Environment: Science and Policy for Sustainable Development* 50. évfolyam, 5, 26–35. <https://doi.org/10.3200/ENVT.50.5.26-35>.
- Duverger, Maurice 1954: *Political Parties, Their Organization and Activity in the Modern State*. Methuen.
- Eldersveld, Samuel J. 1951: Theory and Method in Voting Behavior Research. *The Journal of Politics* 13. évfolyam, 1, 70–87. <https://doi.org/10.2307/2126123>.
- Emmenegger, Patrick – Hausermann, Silja – Palier, Bruno – Seeleib-Kaiser, Martin 2012: Shifting the Public-Private Mix: A New Dualization of Welfare?1. *The Age of Dualization*, 1st ed., 151–75. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199797899.003.0007>.
- Enyedi 1993: Pillér És Szubkultúra : A Politikai-Kulturális Tagolódás Egy Lehetséges Fogalmi Kerete. *Politikatudományi Szemle* 3. évfolyam, 4, 21–50.
- Enyedi, Zsolt 1998: Pártrendszer És Politikai Konzolidáció. *Politikatudományi Szemle* 3. évfolyam, 5–32.
- 2004: A voluntarizmus tere. A pártok szerepe a törésvonalak kialakulásában.
- 2005: The Role of Agency in Cleavage Formation. *European Journal of Political Research* 44. évfolyam, 5, 697–720. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.2005.00244.x>.
- 2008: The Social and Attitudinal Basis of Political Parties: Cleavage Politics Revisited. *European Review* 16. évfolyam, 3, 287–304. <https://doi.org/10.1017/S1062798708000264>.
- 2016: Paternalist Populism and Illiberal Elitism in Central Europe. *Journal of Political Ideologies* 21. évfolyam, 1, 9–25. <https://doi.org/10.1080/13569317.2016.1105402>.
- Enyedi, Zsolt – Bértoa, Fernando Casal 2010: Pártverseny-Mintázatok És Blokk-Politika Kelet-Közép-Európában (1990-2009). *Politikatudományi Szemle* 19. évfolyam, 1, 7–30.
- Evans, Geoffrey 1999: *The End of Class Politics? Class Voting in Comparative Context*. OUP Oxford.
- Feezell, Jessica T. – Wagner, John K. – Conroy, Meredith 2021: Exploring the Effects of Algorithm-Driven News Sources on Political Behavior and Polarization. *Computers in Human Behavior* 116. évfolyam, 106626.
- Ford, Robert – Jennings, William 2020: The Changing Cleavage Politics of Western Europe. Review Annual Review of Political Science. May 11, 2020. <https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-052217-104957>.
- Franklin, Mark – Mackie, Thomas – Valen, Henry 2024: *Electoral Change: Responses to Evolving Social and Attitudinal Structures in Western Countries*. ECPR Press. https://books.google.com/books?hl=en&lr=&id=3H4oEQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA1712&dq=info:umkoIRAxL4kJ:scholar.google.com&ots=-ZtYO-RiDh&sig=_cDWAGIR92FBcFckCH6UMoxmkWA.
- Franklin, Mark N. 1992: The Decline of Cleavage Politics. *Electoral Change: Responses to Evolving Social and Attitudinal Structures in Western Countries*, 383–405. Cambridge University Press Cambridge. https://www.researchgate.net/profile/Mark-Franklin-4/publication/243769559_The_Decline_of_Cleavage_Politics/links/5688009e08aebccc4e155217/The-Divide-of-Cleavage-Politics.pdf.

- Gidron, Noam – Hall, Peter A. 2017: The Politics of Social Status: Economic and Cultural Roots of the Populist Right. *The British Journal of Sociology* 68. évfolyam, S1, S57–84. <https://doi.org/10.1111/1468-4446.12319>.
- Gimes, Gergely – Juhász, Attila – Kiss, Kálmán – Krekó, Péter 2009: Láttelek 2009. Political Capital. Goerres, Achim 2009: *The Political Participation of Older People in Europe*. London, Palgrave Macmillan UK. <https://doi.org/10.1057/9780230233959>.
- Green-Pedersen, Christoffer 2007: The Growing Importance of Issue Competition: The Changing Nature of Party Competition in Western Europe. *Political Studies* 55. évfolyam, 3, 607–28. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9248.2007.00686.x>.
- Haidt, Jonathan 2012: *The Righteous Mind: Why Good People Are Divided by Politics and Religion*. Knopf Doubleday Publishing Group.
- Hall, Peter A. 1993: Policy Paradigms, Social Learning, and the State: The Case of Economic Policymaking in Britain. *Comparative Politics* 25. évfolyam, 3, 275. <https://doi.org/10.2307/422246>.
- Hargittai, Eszter 2002: Second-Level Digital Divide: Differences in People's Online Skills. *First Monday* 7. évfolyam, 4, n4.
- 2010: Digital Na(t)ives? Variation in Internet Skills and Uses among Members of the “Net Generation.” *Sociological Inquiry* 80. évfolyam, 1, 92–113. <https://doi.org/10.1111/j.1475-682X.2009.00317.x>.
- Häusermann, Silja – Kriesi, Hanspeter 2015: What Do Voters Want? Dimensions and Configurations in Individual-Level Preferences and Party Choice. *The Politics of Advanced Capitalism* 1. évfolyam, 202–30.
- Hervieu-Léger, Danièle 2005: Religion as a Chain of Memory. *Nova Religio* 8. évfolyam, 3, 128–29. <https://doi.org/10.1525/nr.2005.8.3.128>.
- Hillygus, D. Sunshine 2005: The MISSING LINK: Exploring the Relationship Between Higher Education and Political Engagement. *Political Behavior* 27. évfolyam, 1, 25–47. <https://doi.org/10.1007/s11109-005-3075-8>.
- Hooghe, Liesbet – Marks, Gary 2018: Cleavage Theory Meets Europe's Crises: Lipset, Rokkan, and the Transnational Cleavage. *Journal of European Public Policy* 25. évfolyam, 1, 109–35. <https://doi.org/10.1080/13501763.2017.1310279>.
- Hooghe, Liesbet – Marks, Gary – Wilson, Carole J. 2002: Does Left/Right Structure Party Positions on European Integration?. *Comparative Political Studies* 35. évfolyam, 8, 965–89. <https://doi.org/10.1177/001041402236310>.
- Horváth, Attila – Soós, Gábor 2015: Pártok És Pártrendszer. *A Magyar Politikai Rendszer–Negyedszázad Után*, 249–78. Osiris-MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézet.
- Howard, Philip N. 2006: *New Media Campaigns and the Managed Citizen*. Cambridge University Press. https://books.google.com/books?hl=hu&lr=&id=5umWb7GM_jkC&oi=fnd&pg=PR9&ots=00nHp2H1N-&sig=TgkSGhLHpx3APkZWRgSgTm6jxPc.
- Huddy, Leonie 2001: From Social to Political Identity: A Critical Examination of Social Identity Theory. *Political Psychology* 22. évfolyam, 1, 127–56. <https://doi.org/10.1111/0162-895X.00230>.
- Huddy, Leonie – Mason, Lilliana – Aarøe, Lene 2015: Expressive Partisanship: Campaign Involvement, Political Emotion, and Partisan Identity. *American Political Science Review* 109. évfolyam, 1, 1–17. <https://doi.org/10.1017/S0003055414000604>.
- Inglehart, Ronald 1984: Generational Change and the Future of the Atlantic Alliance. *PS: Political Science & Politics* 17. évfolyam, 03, 525–35. <https://doi.org/10.1017/S1049096500024495>.
- 1990: *Culture Shift in Advanced Industrial Society*. Princeton University Press.
- 2015: *The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles Among Western Publics*. Princeton University Press.
- 2020: *Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic, and Political Change in 43 Societies*. Princeton University Press.
- Iyengar, Shanto – Lelkes, Yphtach – Levendusky, Matthew – Malhotra, Neil – Westwood, Sean J. 2019: The Origins and Consequences of Affective Polarization in the United States. *Annual Review of Political Science* 22. évfolyam, 1, 129–46. <https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-051117-073034>.
- Iyengar, Shanto – Sood, Gaurav – Lelkes, Yphtach 2012: Affect, Not Ideology: A Social Identity Perspective on Polarization. *Public Opinion Quarterly* 76. évfolyam, 3, 405–31. <https://doi.org/10.1093/poq/nfs038>.

- Janky Béla – Kmetty Zoltán – Szabó Gabriella 2019: Mondd kire figyelsz, megmondom mit gondolsz! : Politikai tájékozódás és véleményformálás a sokcsatornás kommunikáció korában. *Politikatudományi szemle* 28. évfolyam, 2, 7–33. <https://doi.org/10.30718/POLTUD.HU.2019.2.7>.
- Jost, John T. 2006: The End of the End of Ideology. *American Psychologist* 61. évfolyam, 7, 651.
- 2009: “Elective Affinities”: On the Psychological Bases of Left–Right Differences. *Psychological Inquiry* 20. évfolyam, 2–3, 129–41. <https://doi.org/10.1080/10478400903028599>.
- Jost, John T 2017: Working Class Conservatism: A System Justification Perspective. *Current Opinion in Psychology* 18. évfolyam, December, 73–78. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2017.08.020>.
- Jost, John T. – Glaser, Jack – Kruglanski, Arie W. – Sulloway, Frank J. 2003: Political Conservatism as Motivated Social Cognition. *Psychological Bulletin* 129. évfolyam, 3, 339–75. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.129.3.339>.
- Jost, John T. – Glaser, Jack – Sulloway, Frank J. – Kruglanski, Arie W. 2018: Political Conservatism as Motivated Social Cognition. *The Motivated Mind*. Routledge.
- Karácsony, Gergely 2006: Árkok És Légvárak. A Választói Viselkedés Stabilizálódása Magyarországon. *Karácsony Gergely Szerk. (2006) Parlamenti Választás*, 59–103. Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány.
- Katz, Richard S. – Mair, Peter 1995: Changing Models of Party Organization and Party Democracy: The Emergence of the Cartel Party. *Party Politics* 1. évfolyam, 1, 5–28. <https://doi.org/10.1177/1354068895001001001>.
- Kirchheimer, Otto 1966: The Transformation of the Western European Party Systems. *Political Parties and Political Development. (SPD-6)*, 177–200. Princeton University Press. <https://doi.org/10.1515/9781400875337-007>.
- Kitschelt, Herbert 1994: *The Transformation of European Social Democracy*. Cambridge, UK, Cambridge University Press. <https://cir.nii.ac.jp/crid/1361418521315238144>.
- Kolosi Tamás – Fábíán Zoltán 2016: Vagyoneloszlás Magyarországon., 98–112. Budapest, Társadalomkutatási Intézet Zrt; TÁRKI. <https://doi.org/10.61501/TRIP.2016.5>.
- Kolosi, Tamás – Szelényi, Iván – Szelényi, Szonja – Western, Bruce 1991: Politikai Mezők a Posztkommunista Átmenet Korszakában. *Szociológiai Szemle* 1. évfolyam, 1, 5–34.
- Kolosi Tamás – Szelényi Iván – Tóth István György 2022: *Társadalmi riport - 2022*. TáRKI. https://www.libri.hu/konyv/kolosi_tamas.tarsadalmi-riport-2022.html.
- Kolosi Tamás – Tóth István György – Vukovich György 1998: *Társadalmi riport - 1998*. TÁRKI. <https://www.libri.hu/konyv/Tarsadalmi-riport-1998-7.html>.
- Körösényi, András 1998: *A Magyar Politikai Rendszer*. Budapest, Osiris Kiadó.
- 2012: A politikai polarizáció és következményei a demokratikus elszámoltathatóságra. *Van irány? Trendek a magyar politikában.*, 284–309. Budapest, MTA TK PTI–ÚMK.
- Körösényi András – Arató Krisztina, ed. 2015: *A magyar politikai rendszer - negyedszázad után*. Budapest, Osiris : MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézet.
- Körösényi András – Illés Gábor – Gyulai Attila 2020: *Az Orbán-rezsim: a plebiszciter vezérdemokrácia elmélete és gyakorlata*. Budapest, Osiris.
- Korpi, Walter 2018: *The Democratic Class Struggle*. London, Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429441714>.
- Kriesi, H. – Grande, E. – Lachat, R. – Dolezal, M. – Bornschier, S. – Frey, T. 2008: *West European Politics in the Age of Globalization*. Cambridge University Press.
- Kriesi, Hanspeter – Grande, Edgar – Lachat, Romain – Dolezal, Martin – Bornschier, Simon – Frey, Timotheos 2006: Globalization and the Transformation of the National Political Space: Six European Countries Compared. *European Journal of Political Research* 45. évfolyam, 6, 921–56. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.2006.00644.x>.
- 2008: *West European Politics in the Age of Globalization*. 1st ed. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511790720>.
- Kröger, Jacob – Errenst, Emilia – Nau, Niklas – Ojanperä, Sanna 2024: Mitigating the Risks of Political Microtargeting—Guidance for Policymakers, Civil Society, and Development Cooperation. *Kröger, J., Errenst, E., Nau, N., and Ojanperä, S. (2024) Mitigating the Risks of Political Microtargeting—Guidance for Policymakers, Civil Society, and Development Cooperation. Deutsche Gesellschaft Für Internationale Zusammenarbeit (GIZ), Bonn, Germany.* https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4850022.
- Kunda, Ziva 1990: The Case for Motivated Reasoning. *Psychological Bulletin* 108. évfolyam, 3, 480–98. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.108.3.480>.

- Lakatos, Imre 1978: *The Methodology of Scientific Research Programmes: Philosophical Papers*. Edited by John Worrall and Gregory Currie In Worrall, John, Gregory Currie (szerk.). Vol. 1. Cambridge, Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511621123>.
- László, Tamás – Stefkovics, Adam – Szujó, Flórián 2023: Érzelmű Politikai Polarizáció a Koronavírus-Járvány Idején Magyarországon., 15–37.
- Liberini, Federica – Redoano, Michela – Russo, Antonio – Cuevas, Angel – Cuevas, Ruben 2025: Politics in the Facebook Era. Evidence from the 2016 US Presidential Elections. *European Journal of Political Economy* 87. évfolyam, 102641.
- Lijphart, Arend 1994: *Electoral Systems and Party Systems: A Study of Twenty-Seven Democracies, 1945-1990*. Oxford University Press. <https://academic.oup.com/book/3432>.
- Lipset, Seymour M. – Rokkan, Stein 1967: Cleavage Structures, Party Systems and Voter Alignments., 1–64.
- Lipset, Seymour Martin 1960: *Political Man: The Social Bases of Politics*. Garden City, NY, Doubleday & Company. <https://cir.nii.ac.jp/crid/1130000794425800576>.
- Lübker, Malte 2007: Inequality and the Demand for Redistribution: Are the Assumptions of the New Growth Theory Valid?1. *Socio-Economic Review* 5. évfolyam, 1, 117–48. <https://doi.org/10.1093/ser/mwl002>.
- Mair, Peter 1989: Continuity, Change and the Vulnerability of Party. *West European Politics*, October. <https://doi.org/10.1080/01402388908424770>.
- 2023: *Ruling the Void: The Hollowing of Western Democracy*. Verso Books.
- Makay Mónika – Stefkovics Ádám 2021: Mi oszt meg minket? Politikai törésvonalak vizsgálata. *Magyarország 2021 - Társadalom, gazdaság és politika napjainkban*. Századvég.
- Manin, Bernard 1997: *The Principles of Representative Government*. Cambridge University Press. <https://books.google.com/books?hl=hu&lr=&id=GhAJ2x2coEoC&oi=fnd&pg=PR9&ots=MOH7wgvHmT&sig=L-Vm8Ottycw7qcFwpVNNRrlzavk>.
- Margetts, Helen – John, Peter – Hale, Scott – Yasseri, Taha 2015: *Political Turbulence: How Social Media Shape Collective Action*. Princeton University Press.
- Mason, Lilliana 2018a: Losing Common Ground: Social Sorting and Polarization. *The Forum* 16. évfolyam, 1, 47–66. <https://doi.org/10.1515/for-2018-0004>.
- 2018b: Ideologues without Issues: The Polarizing Consequences of Ideological Identities. *Public Opinion Quarterly* 82. évfolyam, S1, 866–87. <https://doi.org/10.1093/poq/nfy005>.
- Messing, Vera – Molnár, Emília 2011: Bezáródó kapcsolati hálók: szegény roma háztartások kapcsolati jellemzői. *Esély*. <https://edit.elte.hu/xmlui/handle/10831/78937>.
- Moore, Martin – Tambini, Damian 2018: *Digital Dominance: The Power of Google, Amazon, Facebook, and Apple*. Oxford University Press. https://books.google.com/books?hl=hu&lr=&id=cnhUDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&ots=MZvOfQxyn_&sig=FBXPoWSWgTmbEjmKNODOIxsHtY.
- Mudde, Cas 2007: *Populist Radical Right Parties in Europe*. Cambridge, Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511492037>.
- Müller-Rommel, Ferdinand 2019: *New Politics in Western Europe: The Rise and Success of Green Parties and Alternative Lists*. Routledge. https://books.google.com/books?hl=hu&lr=&id=yXakDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT8&ots=52oG_INahl&sig=7BPjkTGwGDLVASRSwFLPs4hITMA.
- Mutz, Diana C. 2018: Status Threat, Not Economic Hardship, Explains the 2016 Presidential Vote. *Proceedings of the National Academy of Sciences* 115. évfolyam, 19,. <https://doi.org/10.1073/pnas.1718155115>.
- Nickerson, Raymond S. 1998: Confirmation Bias: A Ubiquitous Phenomenon in Many Guises. *Review of General Psychology* 2. évfolyam, 2, 175–220. <https://doi.org/10.1037/1089-2680.2.2.175>.
- Norris, Pippa 2001: *Digital Divide: Civic Engagement, Information Poverty, and the Internet Worldwide*. Cambridge University Press.
- Norris, Pippa – Inglehart, Ronald 2011: *Sacred and Secular: Religion and Politics Worldwide*. Cambridge University Press.
- 2019: *Cultural Backlash: Trump, Brexit, and Authoritarian Populism*. Cambridge, UK, Cambridge University Press.
- Nyhan, Brendan – Reifler, Jason 2010: When Corrections Fail: The Persistence of Political Misperceptions. *Political Behavior* 32. évfolyam, 2, 303–30. <https://doi.org/10.1007/s11109-010-9112-2>.
- Oesch, Daniel 2006: *Redrawing the Class Map: Stratification and Institutions in Britain, Germany, Sweden and Switzerland*. Springer. https://books.google.com/books?hl=hu&lr=&id=6_ZZCwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=related

- :sB4U0nH-8-
kJ:scholar.google.com/&ots=MSXPeIFw6u&sig=rc9UJaJGEnzfVf1Ag2L9Qjc4Bk.
- Orbán Ferenc – Stefkovics Ádám 2025: A politikai polarizáció változása Magyarországon 2009 és 2024 között. *Politikatudományi Szemle* 34. évfolyam, 4, 7–35.
- Panebianco, Angelo 1988: *Political Parties: Organization and Power*. CUP Archive.
- Pierson, Paul 2000: Increasing Returns, Path Dependence, and the Study of Politics. *American Political Science Review* 94. évfolyam, 2, 251–67. <https://doi.org/10.2307/2586011>.
- 2004: *Politics in Time: History, Institutions, and Social Analysis*. Princeton, Princeton University Press. <https://doi.org/10.1515/9781400841080>.
- Przeworski, Adam 1985: *Capitalism and Social Democracy*. Cambridge University Press. <https://books.google.com/books?hl=hu&lr=&id=F5BsIDS3ntwC&oi=fnd&pg=PP9&ots=zrfnPHfd5x&sig=ESL4Totuy8hKn7arHjJeGHGEDKo>.
- Przeworski, Adam – Sprague, John 1986: *Paper Stones: A History of Electoral Socialism*. Chicago, IL, University of Chicago Press.
- Rae, Douglas W. 1971: *The Political Consequences of Electoral Laws*. New Haven, CT, Yale University Press. <https://cir.nii.ac.jp/crid/1130000794990759168>.
- Rodden, Jonathan A. 2019: *Why Cities Lose: The Deep Roots of the Urban-Rural Political Divide*. Hachette UK. https://books.google.com/books?hl=hu&lr=&id=DkRzDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT8&ots=KUXN2iCVqU&sig=dgHi9KaK_AolilHG1iw_p4Kj6Rw.
- Rodríguez-Pose, Andrés 2018: The Revenge of the Places That Don't Matter (and What to Do about It). *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society* 11. évfolyam, 1, 189–209.
- Rokkan, Stein 2009: *Citizens, Elections, Parties: Approaches to the Comparative Study of the Processes of Development*. ECPR Press.
- Rydgren, Jens 2018: *The Oxford Handbook of the Radical Right*. Oxford University Press.
- Sartori, Giovanni 1970: Concept Misformation in Comparative Politics. *American Political Science Review* 64. évfolyam, 4, 1033–53. <https://doi.org/10.2307/1958356>.
- 1976: *Parties and Party Systems: Volume 1: A Framework for Analysis*. CUP Archive.
- Scharpf, Fritz 1999: *Governing in Europe: Effective and Democratic?* Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198295457.001.0001>.
- Schradie, Jen 2018: The Digital Activism Gap: How Class and Costs Shape Online Collective Action. *Social Problems* 65. évfolyam, 1, 51–74.
- Sides, John – Citrin, Jack 2007: European Opinion about Immigration: The Role of Identities, Interests and Information. *British Journal of Political Science* 37. évfolyam, 3, 477–504.
- Solt, Frederick 2008: Economic Inequality and Democratic Political Engagement. *American Journal of Political Science* 52. évfolyam, 1, 48–60. <https://doi.org/10.1111/j.1540-5907.2007.00298.x>.
- Standing, Guy 2018: The Precariat: Today's Transformative Class? *Development* 61. évfolyam, 1, 115–21. <https://doi.org/10.1057/s41301-018-0182-5>.
- Stenner, Karen 2009: Three Kinds of "Conservatism." *Psychological Inquiry* 20. évfolyam, 2–3, 142–59. <https://doi.org/10.1080/10478400903028615>.
- Stubager, Rune 2008: Education Effects on Authoritarian–Libertarian Values: A Question of Socialization1. *The British Journal of Sociology* 59. évfolyam, 2, 327–50. <https://doi.org/10.1111/j.1468-4446.2008.00196.x>.
- Sunstein, Cass R. 2018: *Republic: Divided Democracy in the Age of Social Media*. Princeton University Press. <https://www.torrossa.com/en/resources/an/5559626>.
- Susskind, Daniel 2020: *A World Without Work: Technology, Automation, and How We Should Respond*. Metropolitan Books.
- Swart, Joëlle 2021: Experiencing Algorithms: How Young People Understand, Feel About, and Engage With Algorithmic News Selection on Social Media. *Social Media + Society* 7. évfolyam, 2, 20563051211008828. <https://doi.org/10.1177/20563051211008828>.
- Szabó, Andrea – Oross, Dániel – Papházi, Viktor – Pokorny, Zsanett – Sebestyén, Annamária 2021: *A Magyar Társadalom Politikai Értékei, Identitásmintázatai, 2020: A Magyar Társadalom Politikai Percepciója, Értékrendszere, Politikai Gondolkodásmódja És Részvétele 2020 Decemberében*. Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézet Magyar https://real.mtak.hu/124199/1/ertek_identit_konyv_2021.pdf.
- Szelényi Iván – Manchin Róbert – Juhász Pál – Magyar Bálint – Martin Bill 1992: *Harmadik út? Polgárosodás a vidéki Magyarországon*. Budapest, Akadémiai Kiadó. https://mta-konyvtar.primo.exlibrisgroup.com/permalink/36MTA_INST/g0vdb0/alma990000026650209321

- Taber, Charles S. – Lodge, Milton 2006: Motivated Skepticism in the Evaluation of Political Beliefs. *American Journal of Political Science* 50. évfolyam, 3, 755–69. <https://doi.org/10.1111/j.1540-5907.2006.00214.x>.
- Tajfel, Henri – Turner, John C. 2004: The Social Identity Theory of Intergroup Behavior. In Jost, John T., Jim Sidanius (szerk.) *Political Psychology*, 0 ed., 276–93. Psychology Press. <https://doi.org/10.4324/9780203505984-16>.
- Thomassen, Jacques 2005: *The European Voter: A Comparative Study of Modern Democracies*. OUP Oxford.
- Tóka, Gábor 1992: A Kakukk Fészke: Pártrendszer És Törésvonalak Magyarországon. *Politikatudományi Szemle* 1. évfolyam, 2, 123–59.
- 1997: *Political Parties and Democratic Consolidation in East Central Europe*. 279. Centre for the Study of Public Policy, University of Strathclyde. <https://energy.ceu.edu/sites/default/files/publications/toka97consolidation.pdf>.
- 2005: A Törésvonalak, a Pártok És Az Intézményrendszer. *Törések, Hálók, Hidak. Választói Magatartás És Politikai Tagolódás Magyarországon*. Budapest, Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány. <https://www.academia.edu/download/31068665/Toka05Toresvonalak.pdf>.
- 2009: A Jó Kormányzat, Az Ismeretgazdag Választóközönség, És a Tömegtájékoztató Rendszer Összefüggései Nemzetközi Összehasonlításban. *Politikatudományi Szemle* 17. évfolyam, 2, 7–24.
- Tufekci, Zeynep 2014: Social Movements and Governments in the Digital Age: Evaluating a Complex Landscape. *Journal of International Affairs*, 1–18.
- 2017: *Twitter and Tear Gas: The Power and Fragility of Networked Protest*. New Haven London, Yale university press.
- Vallas, Steven – Schor, Juliet B. 2020: What Do Platforms Do? Understanding the Gig Economy. *Annual Review of Sociology* 46. évfolyam, 1, 273–94.
- Van Deursen, Alexander J. A. M. – Helsper, Ellen J. 2015: The Third-Level Digital Divide: Who Benefits Most from Being Online?. *Communication and Information Technologies Annual*, 29–52. Emerald Group Publishing Limited. <https://doi.org/10.1108/S2050-206020150000010002>.
- Van Dijk, Jan 2005: *The Deepening Divide: Inequality in the Information Society*. Thousand Oaks, CA, SAGE Publications.
- Van Dijk, Jan A. G. M. – Van Deursen, Alexander J. A. M. 2014: *Digital Skills*. New York, Palgrave Macmillan US. <https://doi.org/10.1057/9781137437037>.
- Vanhuyse, Pieter 2013: Intergenerational Justice in Aging Societies: A Cross-National Comparison of 29 OECD Countries. *Available at SSRN 2309278*. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2309278.
- Verba, Sidney – Schlozman, Kay Lehman – Brady, Henry E. 1995: *Voice and Equality: Civic Voluntarism in American Politics*. Harvard University Press.
- Welzel, Christian 2013: *Freedom Rising: Human Empowerment and the Quest for Emancipation*. Cambridge University Press. <https://books.google.com/books?hl=hu&lr=&id=FPM0AgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR13&ots=2kZMMQf85c&sig=LlcmqjSvoCBU5L9QveQOdTZDuIE>.
- Zuboff, Shoshana 2023: The Age of Surveillance Capitalism. *Social Theory Re-Wired*, 3rd ed. Routledge.
- Zuiderveen Borgesius, Frederik – Möller, Judith – Kruikemeier, Sanne – Ó Fathaigh, Ronan – Irion, Kristina – Dobber, Tom – Bodo, Balazs – Vreese, Claes H. de 2018: Online Political Microtargeting: Promises and Threats for Democracy. *Utrecht Law Review* 14. évfolyam, 1, 82–96.
- Zürn, Michael 1998: Regieren Jenseits Des Nationalstaates. *Frankfurt aM*, 75.
- 2000: Democratic Governance beyond the Nation-State: The EU and Other International Institutions. *European Journal of International Relations* 6. évfolyam, 2, 183–221.

SZÁZADVÉG

